

Wykaz skrótów:

AŚ – areszt śledczy/areszty śledcze

EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka

k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny,

k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy

k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego

KMP – Krajowy Mechanizm Prewencji

MS – Ministerstwo Sprawiedliwości

OPCAT – Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

PdOZ - pomieszczenie dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia

PID – Policyjna Izba Dziecka

RPO – Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman)

s.z. – służba zdrowia

SDE – system dozoru elektronicznego

SW – Służba Więzienna

śpb – środki przymusu bezpośredniego

ZK – zakład karny/zakłady karne

Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu

Władze polskie wyrażają podziękowanie dla Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu za nadesłanie Raportu będącego efektem wizyty okresowej delegacji Komitetu przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 – 17 czerwca 2013 r.

Władze polskie w pełni doceniają aktywność Komitetu w zakresie podnoszenia standardów funkcjonowania instytucji państwowych, w których przebywają osoby pozbawione wolności, oraz standardów traktowania takich osób. Wyrażają także wolę wypełniania, w miarę możliwości, zaleceń powizytacyjnych.

Niniejsza odpowiedź władz polskich przyjmuje systematykę Raportu Komitetu, zgodnie z zawartymi w nim kolejnymi zaleceniami.

Krajowy Mechanizm Prewencji

zalecenia

- podjęcie kroków w celu dalszego zwiększania środków oddawanych do dyspozycji Krajowemu Mechanizmowi Prewencji w związku z uwagami poczynionymi w paragrafie 12;

Rząd Polski od momentu ratyfikacji OPCAT w 2008 r. podejmuje działania mające na celu zapewnienie Krajowemu Mechanizmowi Prewencji (funkcjonującemu jako odrębna jednostka w Biurze RPO) możliwości skutecznego działania, w szczególności poprzez zapewnienie jego pełnej niezależności, w tym finansowej oraz możliwości korzystania ze wszystkich uprawnień przewidzianych w OPCAT.

Jeśli chodzi o uprawnienia przewidziane w OPCAT (w szczególności w zakresie dostępu do wszystkich miejsc zatrzymań i przebywających tam osób, prowadzenia z takimi osobami rozmów na osobności oraz dostępu do dokumentów), to przedstawiciele KMP korzystają z nich w praktyce.

Jeśli zaś chodzi o kwestie finansowe, to w celu zapewnienia wymaganej przez OPCAT niezależności finansowej KMP od Rządu, środki finansowe służące realizacji jego zadań

pochodzą z części budżetowej, której dysponentem jest RPO, a o której wielkości decyduje każdorazowo samodzielnie Parlament.

W roku 2008 całość budżetu RPO wynosiła niecałe 32 mln zł. W połowie 2008 r. RPO uzyskał na działania KMP dodatkową kwotę 426 tys. zł z rezerwy budżetowej (koszty finansowania KMP nie zostały przewidziane w budżecie państwa na rok 2008 z uwagi na fakt, iż procedura ratyfikacyjna OPCAT zakończyła się w 2007 r.). Nastąpiło to z inicjatywy MS. W roku 2009 całość budżetu RPO wynosiła ponad 33 mln zł, a na działania KMP Parlament przekazał RPO dodatkową kwotę z rezerwy budżetowej w wysokości 1,4 mln zł.

W budżecie państwa zagwarantowano dla RPO:

- na rok 2010 - kwotę 33,6 mln zł,
- na rok 2011 - kwotę prawie 35,5 mln zł,
- na rok 2012 - kwotę 38 mln zł, (z kwoty tej wydatkowano 36,5 mln zł)
- na rok 2013 - kwotę 39 mln zł,
- na rok 2014 - kwotę prawie 39,2 mln zł.

Mimo, iż środki finansowe dla KMP rosną, RPO sygnalizuje, że nie są one wystarczające. Stan ten jest jednak efektem niekorzystnej sytuacji budżetowej państwa polskiego wynikającej z trwającego od kilku lat kryzysu ekonomicznego. Skutkiem tej sytuacji jest ograniczanie wydatków państwa, także środków na funkcjonowanie wielu instytucji, w tym RPO.

Policja

Uwagi wstępne

wnioski o informacje

- potwierdzenie wejścia w życie nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich wprowadzającej maksymalny 5 - dniowy okres przetrzymywania nieletnich w policyjnych izbach dziecka po wydaniu stosownego postanowienia przez sąd na czas niezbędny do przekazania nieletnich właściwemu zakładowi.

W dniu 2 stycznia 2014 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Nowa regulacja określiła maksymalną długość pobytu nieletniego w PID na 5 dni, w ciągu których należy przekazać go do właściwej rodziny zastępczej zawodowej, placówki, ośrodka lub schroniska. Decyzję o umieszczeniu nieletniego w PID wydaje sąd.

Niewłaściwe traktowanie

zalecenia

- wzmocnienie wysiłków polskich władz w celu zwalczania złego traktowania przez funkcjonariuszy policji. Funkcjonariuszom policji w całym kraju powinno się przypomnieć, że wszystkie formy złego traktowania osób pozbawionych wolności (w tym obraza słowna) są niezgodne z prawem i będą odpowiednio karane (paragraf 23);

Policja, w celu zapobiegania i zwalczania incydentów niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych, na bieżąco, podczas odpraw służbowych kadry kierowniczej, odpraw centralnych, regionalnych i odpraw do służby policjantów, na każdym szczeblu zarządzania, przypomina policjantom, że wszystkie formy złego traktowania osób pozbawionych wolności (w tym obraza słowna) są niezgodne z prawem i będą odpowiednio karane. Również w pismach okólnych, przekazywanych wszystkim jednostkom organizacyjnym Policji, przypomina się policjantom o braku akceptacji dla złego traktowania osób pozbawionych wolności przez policjantów, fakcie karalności takiego zachowania i grożących za nie sankcjach karnych.

Ponadto, w ramach Systemu Wczesnej Interwencji, każda jednostka policji otrzymuje newsletter opisujący przypadki niewłaściwego zachowania policjantów wobec zatrzymanych.

Wszelkie informacje świadczące o przypadkach tortur albo złego traktowania osób zatrzymanych przez Policję są przedmiotem zainteresowania pełnomocników ds. ochrony praw człowieka działających w strukturach Policji. Jedną z form reagowania na takie doniesienia (poza działaniami prawnymi i dyscyplinarnymi) są warsztaty z policjantami jednostki, w której mogło dojść do naruszeń.

Ponadto, Policja realizuje szereg działań edukacyjnych mających na celu zwiększenie świadomości i wrażliwości policjantów w zakresie respektowania praw człowieka, a przede wszystkim, prawa każdej osoby do poszanowania jej godności. Od 2011 r. realizowane są

zajęcia warsztatowe dla kadry kierowniczej pod tytułem „Prawa człowieka w zarządzaniu Policją”, a w szkołach policyjnych funkcjonuje specjalistyczny przewodnik „Służyć i chronić”. W 2013 r. wydana została, we współpracy m.in. z RPO, publikacja edukacyjna dla policjantów „Po pierwsze człowiek. Działania antydyskryminacyjne w jednostkach Policji”, w której kładzie się nacisk na praktyczne sposoby rozwiązywania trudnych sytuacji, na które natknąć się mogą funkcjonariusze Policji w trakcie codziennej służby. Poradnik został rozdystrybuowany we wszystkich jednostkach Policji w liczbie ok. 4000 egzemplarzy, zaś na policyjnych stronach internetowych dostępna jest jego wersja elektroniczna.

Istnieje ponadto szereg mechanizmów mających zagwarantować właściwe postępowanie funkcjonariuszy Policji. W strukturach Policji działają jednostki odpowiedzialne za nadzór nad tą formacją, choć wykrywaniem nieprawidłowości w jej działaniu zajmują się również instytucje zewnętrzne.

Do tych pierwszych zaliczyć należy Biuro Kontroli Komendy Głównej Policji oraz wydziały kontroli w innych jednostkach policji, które powołano do reagowania na przejawy nieprawidłowości w działaniach tej służby. Z kolei Biuro Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji oraz zarządy terenowe obowiązane są reagować w sprawach przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy. Nad przestrzeganiem zasad postępowania czuwają również rzecznicy dyscypliny służbowej. Ponadto, w 2004 r. powołano policyjną sieć pełnomocników ds. ochrony praw człowieka. System kontroli wewnętrznej dopełnia, powołany w 2012 r., System Wczesnej Interwencji.

Instytucją niezależną od Policji jest zaś RPO, któremu przekazywane są nawet niepotwierdzone informacje na temat złamania prawa przez policjantów. Przy RPO działa również Krajowy Mechanizm Prewencji, którego rolą jest m.in. wizytowanie policyjnych miejsc detencji. Istotnym organem reagującym na łamanie prawa przez funkcjonariuszy jest także Prokuratura, która prowadzi w tych sprawach niezależne śledztwa.

- przyjęcie środków służących ochronie "sygnalistów" (paragraf 24);

Policja nie przyjęła konkretnej procedury ochrony tzw. sygnalistów (*whistleblowers*), jako że do tej pory nie dostrzeżono potrzeby wdrażania takich mechanizmów. Nie odnotowano dotychczas przypadku zgłoszenia przez funkcjonariusza informującego o naruszeniu prawa potrzeby objęcia go ochroną z powodu ostracyzmu lub zagrożenia fizycznego.

Obowiązek reakcji policjanta w przypadku dostrzeżenia łamania prawa przez innych funkcjonariuszy jest obowiązkiem prawnym, którego niedopełnienie może skutkować odpowiedzialnością karną oraz dyscyplinarną, o czym regularnie i stanowczo przypomina się funkcjonariuszom. W każdej tego typu sytuacji policjant ma prawo zgłosić się do Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji odpowiedzialnego za zwalczanie przestępstw funkcjonariuszy Policji i przekazać stosowne informacje.

- udzielanie prokuratorom wsparcia przez niezależne podmioty (nie zaś przez lokalne jednostki policji) w przypadku, gdy potrzebują oni wsparcia operacyjnego innych służb w związku z postępowaniami w sprawach dot. potencjalnego złego traktowania przez policję (paragraf 25).

Postępowania karnego przeciwko funkcjonariuszowi Policji nigdy nie może prowadzić Policja, a zawsze czyni to prokurator. Dzięki takim regulacjom informacje o ewentualnym niewłaściwym traktowaniu przez funkcjonariusza są weryfikowane przez organ niezależny, jakim jest prokuratura. Dodatkowo, dla zapewnienia jeszcze większego obiektywizmu, praktykowane jest w takich sytuacjach przekazywanie sprawy jednostce organizacyjnej prokuratury innej niż właściwa miejscowo.

Prokuratura Generalna monitoruje postępowania karne dotyczące wszystkich przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy Policji, w tym m.in. przestępstw znęcania się w celu wymuszenia zeznań i znęcania się nad osobą pozbawioną wolności. W każdej prokuraturze okręgowej i apelacyjnej powołany został koordynator do spraw dotyczących przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy Policji, którego zadaniem jest monitorowanie i nadzorowanie takich śledztw. Prokuratorzy ci współpracują z działającym w ramach Komendy Głównej Policji Biurem Spraw Wewnętrznych, które odpowiada za zwalczanie przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy Policji.

Ponadto, Komendant Główny Policji zobowiązał komendantów wojewódzkich Policji i Komendanta Stołecznego Policji do nałożenia na podległych im funkcjonariuszy obowiązku niezwłocznego przekazywania prokuratorowi informacji świadczących o możliwych incydentach niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez Policję. Komendant Główny Policji zobowiązał także wskazanych komendantów do zwiększenia nadzoru nad treścią notatek służbowych i raportów sporządzanych w związku z obrażeniami osób przyjmowanych do pomieszczeń zatrzymań oraz skarg składanych przez osoby zatrzymane.

Przypomniano także policjantom o obowiązku podejmowania określonych prawem czynności w razie otrzymania takich informacji.

wnioski o informacje

- udzielenie we właściwym czasie informacji o wynikach dochodzeń/śledztw w sprawach D oraz E, w tym o zastosowanych sankcjach natury dyscyplinarnej lub karnej (paragraf 18);

W sprawie D na skutek zawiadomienia Komendanta Rejonowego Policji Warszawa VII, Prokuratura Rejonowa Warszawa - Praga Południe prowadziła postępowanie sprawdzające. Ustalono, że D w dniu 17 marca 2013 r. w PdOZ przy ul. Umińskiego 22 w Warszawie wchodził do pomieszczenia toalety i niespodziewanie odwrócił się w drzwiach w momencie, kiedy funkcjonariusz za nim te drzwi zamykał. Wskutek uderzenia zamykających się drzwi w głowę D doznał obrażeń głowy i został przewieziony do szpitala, skąd m.in., po opatrzeniu ran, pacjenta zwolniono, zalecając kontrolę chirurgiczną.

W toku przeprowadzonego przez Policję postępowania dyscyplinarnego funkcjonariuszowi wymierzono karę nagany za naruszenie obowiązku poszanowania praw człowieka oraz pozostawienie D na kilka sekund bez nadzoru na korytarzu PdOZ. Prokurator Rejonowy Warszawa - Praga Południe odmówił wszczęcia w tej sprawie śledztwa z powodu braku znamion czynu zabronionego. Decyzja ta jest prawomocna.

W sprawie E, po otrzymaniu uwag CPT w tej sprawie, w dniu 19 marca 2014 r. w Komendzie Miejskiej Policji w Bydgoszczy podjęto czynności wyjaśniające. W ich toku ustalono, iż E został uderzony w twarz przez innego zatrzymanego, udzielono mu pomocy medycznej w szpitalu, po czym umieszczono w osobnej celi. E został również pouczony przez policjantów o możliwości zgłoszenia naruszenia nietykalności osobistej przez współosadzonego .

- wyjaśnienie sprawy F, łącznie z informacjami o wszczętym dochodzeniu/śledztwie i jego wynikach (paragraf 19);

W sprawie zdarzeń z dnia 12 maja 2014 r. w Prokuraturze Okręgowej w Warszawie toczy się obecnie śledztwo (sygn. akt V Ds. 155/13). Dotyczy ono przekroczenia uprawnień

przez funkcjonariuszy Policji (m.in. udział w pobiciu, kierowanie gróźb popełnienia przestępstwa, bezpodstawne użycie środków przymusu bezpośredniego, zaniechanie podania stopnia, imienia i nazwiska) w stosunku do dwóch zatrzymanych. F występuje w sprawie w charakterze świadka, gdyż był obecny podczas interwencji funkcjonariuszy. Postępowanie jest w toku.

- udzielenie informacji za rok 2013 oraz za pierwszy kwartał roku 2014 na temat:

- liczby skarg o złe traktowanie wniesionych przeciwko funkcjonariuszom policji oraz liczby postępowań karnych/dyscyplinarnych, które zostały wszczęte w następstwie wniesienia tych skarg;
- wykaz sankcji karnych/dyscyplinarnych, który zostały zastosowane w następstwie wniesienia takich skarg (paragraf 22).

W 2013 r. Policja rozpatrzyła 802 skargi z kategorii *Nieludzkie i Poniżające Traktowanie* oraz kategorii *Naruszenie Prawa do Wolności*, a potwierdzono 18 z nich. 9 skarg przekazano do właściwych prokuratur, z czego dwie sprawy trafiły do sądu w wyniku wniesienia aktu oskarżenia. Postępowanie sądowe w jednej z nich jest w toku, w drugiej zaś zostało przez sąd warunkowo umorzone. W części z tych spraw podjęto równoległe postępowania dyscyplinarne, w efekcie których wymierzono 1 ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby na zajmowanym stanowisku, a z 4 funkcjonariuszami przeprowadzono rozmowy dyscyplinarne. 2 postępowania są nadal w toku.

W wypadku pozostałych 9 skarg wszczęto 2 postępowania dyscyplinarne. W jednym przypadku postępowanie zostało umorzone z uwagi na przejście obwinionego na emeryturę, a w drugim ukarano funkcjonariusza naganą. Bez wszczynania postępowania rozmowę dyscyplinującą przeprowadzono z 1 funkcjonariuszem, a instruktą z 5 innymi.

W I kwartale 2014 r. potwierdzono 8 skarg. W wyniku ich rozpatrzenia, w jednym przypadku wydano ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby na zajmowanym stanowisku, 1 funkcjonariusza uznano winnym naruszenia dyscypliny służbowej i odstąpiono od wymierzenia kary, przeprowadzono rozmowy dyscyplinujące z 3 funkcjonariuszami i jedną rozmowę instruktą. Ponadto, 2 postępowania są nadal w toku.

Niezależnie od działań dyscyplinarnych w 3 przypadkach skargi zostały przekazane do właściwych prokuratur (sprawy w toku).

Środki służące ochronie przez niewłaściwym traktowaniem

zalecenia

- kroki mające zapewnić, by osoba zatrzymana została poinformowana o tym, czy wiadomość o jej zatrzymaniu udało się przekazać bliskim krewnym lub innym osobom (paragraf 27);

Policja dostrzega to, jak ważne jest powiadomienie o fakcie zatrzymania bliskich krewnych lub innych osoby. Obecnie toczą się prace nad modyfikacją formularza zatrzymań, związane ze zmianą przepisów kodeksu postępowania karnego. Obejmują one m.in. możliwość odnotowania w tym dokumencie informacji na temat sposobu realizacji żądań o powiadomieniu bliskich o zatrzymaniu.

- opracowanie przez polskie władze, bez dalszej zwłoki, rozwiniętego i odpowiednio finansowanego systemu pomocy prawnej dla osób zatrzymanych przez policję, które nie są w stanie pokryć kosztów usług świadczonych przez prawnika. System taki powinien mieć zastosowanie od samego początku zatrzymania. Właściwe przepisy prawne powinny zostać znowelizowane (paragraf 28);

Polska dostrzega problem wprowadzenia do krajowego porządku prawnego regulacji tworzących powszechny i spójny system nieodpłatnej pomocy prawnej dostępnej na etapie przedsądowym, w tym dla osób zatrzymanych przez Policję, które nie są w stanie pokryć kosztów usług świadczonych przez profesjonalnego pełnomocnika. W chwili obecnej w MS trwają prace analityczne w tej dziedzinie, w szczególności pod kątem zakresu nieodpłatnej pomocy prawnej na etapie przedsądowym oraz podmiotów podejmujących decyzje o przyznaniu nieodpłatnej pomocy prawnej. Rozważana jest rola, jaką w systemie nieodpłatnej pomocy prawnej pełnić mogłyby samorządy zawodowe radców prawnych i adwokatów, a także samorząd terytorialny. Pod uwagę brana jest również koncepcja przyznawania osobom uprawnionym bonów na porady prawne w określonym rozmiarze, zależnie od charakteru i stopnia złożoności sprawy. Należy przy tym wskazać, iż ze względu na rozwój prac koncepcyjnych, kształt omawianych rozwiązań może ulec zmianie.

- dokonanie przez polskie władze implementacji zalecenia wskazanego w sprawozdaniu z wizyty w roku 2009 tzn. by wszystkie badania lekarskie były przeprowadzane poza zasięgiem

sluchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji (paragraf 30);

W myśl przepisów rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. to lekarz wykonujący badanie podejmuje decyzję o obecności policjanta w trakcie badania osoby zatrzymanej. Badanie osoby zatrzymanej lekarz przeprowadza na terenie jednostki policji lub w najbliższej placówce medycznej właściwej ze względu na stan zdrowia danej osoby. Jeśli badanie przeprowadzane jest na terenie jednostki policji, to odbywa się ono poza zasięgiem monitoringu i bez obecności osób postronnych. Wskazać przy tym należy, że Policja nie odnotowała skarg osób zatrzymanych na sposób przeprowadzenia badań.

- informacje dot. zdrowia zatrzymanych powinny być przechowywane w sposób zapewniający ich poufność. Personel lekarski może udzielać funkcjonariuszom jedynie niezbędnych informacji o stanie zdrowia zatrzymanych, informacja taka powinna jednak ograniczać się do minimum pozwalającego na zapobieżenie poważnemu ryzyku grożącemu osobie zatrzymanej lub innym osobom, chyba że osoba zatrzymana wyraża zgodę na udzielanie dodatkowych informacji [o swoim stanie zdrowia] (paragraf 30);

Przebieg i wyniki badań lekarskich przeprowadzonych w PdOZ lekarz dokumentuje w książce wizyt lekarskich. Informacje w niej zawarte mają istotne znaczenie dla bezpieczeństwa osób przebywających w pomieszczeniu, gdyż zawierają m.in. zalecenia co do dalszego sposobu leczenia zatrzymanego podlegającego badaniu, w tym przepisanych lekach i sposobie ich dawkowania, a także opinię lekarza o dopuszczalności dalszego pobytu osoby badanej w pomieszczeniu. Z tego powodu policjanci pełniący służbę w pomieszczeniu muszą posiadać uprawnienia do wglądu w dokumentację medyczną osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Wgląd w tę dokumentację posiadają również podmioty upoważnione do tego ustawowo, np. sędziowie penitencjarni wizytujący pomieszczenia w celu kontroli i oceny stanu opieki medycznej osób zatrzymanych. Ponadto, uprawnionymi do wglądu w dokumentację służbową mogą być podmioty, które uzyskały stosowną zgodę Komendanta Głównego Policji, jak organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony praw osób pozbawionych wolności. Upoważnienie takie otrzymali np. przedstawiciele Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Jednakże wgląd do dokumentacji lekarskiej osoby zatrzymanej przez takie podmioty możliwy jest jedynie po uprzednim wyrażeniu pisemnej zgody przez tę osobę.

Obowiązujące przepisy nie regulują bezpośrednio kwestii przechowywania książki wizyt lekarskich. Niemniej jednak, powinna ona, jak każda inna dokumentacja służbowa, być przechowywana w sposób uniemożliwiający dostęp osób nieuprawnionych do informacji w nich zawartych.

Dodatkową gwarancją zachowania poufności informacji medycznych jest obowiązek przestrzegania tajemnicy służbowej spoczywający na każdym funkcjonariuszu policji.

- podjęcie kroków w zakresie dokumentowania badań lekarskich i rejestrowania obrażeń pozwalających na zapewnienie, że:

- protokoły sporządzane po przeprowadzeniu badania lekarskiego osób zatrzymanych w jednostkach policji będą zawierać: (i) sprawozdanie o oświadczeniach złożonych przez osoby zatrzymane, które odnoszą się do badania lekarskiego (w tym opis stanu ich zdrowia oraz wszelkie zarzuty o złe traktowanie), (ii) pełny opis obiektywnych ustaleń natury medycznej poczynionych na podstawie badania lekarskiego, a także (iii) uwagi osoby zawodowo trudniącej się opieką zdrowotną w świetle (i) i (ii), wskazujące na związek między stawianymi zarzutami a obiektywnymi ustaleniami natury medycznej;

- w przypadku zarejestrowania obrażeń wskazujących na związek z zarzutami osoby zatrzymanej o złe traktowanie (lub które, w razie braku zarzutów, wskazują na złe traktowanie), rejestr powinien być przekazywany do wiadomości właściwemu prokuratorowi, niezależnie od tego, jaka jest wola osoby zatrzymanej. W takim samym czasie kopie takiego rejestru powinni otrzymać zatrzymani oraz ich prawnicy (paragraf 30);

Wskazane dane dotyczące stanu zdrowia osoby zatrzymanej, w tym mogące wskazywać na przypadek złego traktowania, są zamieszczane w odpowiednich dokumentach. Wzory dokumentów sporządzanych w wyniku badań zostały określone w przepisach prawa. Jednym z takich dokumentów jest „Zaświadczenie lekarskie”, w którym lekarz, na podstawie przeprowadzonego badania, stwierdza brak albo istnienie przeciwwskazań medycznych do przebywania określonej osoby w PdOZ. Może także zapisać wskazania dotyczące stosowania leków i ich dawkowania.

Z kolei książka wizyt lekarskich zawiera datę i godzinę badania; imię i nazwisko osoby badanej lub osoby, której udzielono pomocy medycznej; wiek osoby; przyczyny badania lub udzielenia pomocy medycznej; wynik badania lub zakresu udzielonej pomocy

medycznej lub zalecenia, co do dalszego sposobu leczenia; informacje o przepisanych lekach i sposobach ich dawkowania; dane o dopuszczalności dalszego pobytu osoby badanej w pomieszczeniu; czytelny podpis lub pieczętkę przeprowadzającego badanie lub udzielającego pomocy medycznej.

W myśl obowiązujących regulacji, w przypadku osoby posiadającej widoczne obrażenia ciała, dokumentem wymaganym do przyjęcia jej do pomieszczenia zatrzymań jest notatka służbowa (albo raport) dotycząca okoliczności ich powstania sporządzona przez doprowadzających policjantów. Osoba taka powinna być obowiązkowo poddana badaniu lekarskiemu jeszcze przed przyjęciem do pokoju zatrzymań.

Obowiązujące rozwiązania prawne w zakresie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję są gwarantem zachowania transparentności działań tej formacji, a wszelkiego rodzaju wątpliwości odnoszące się do przyczyn powstania obrażeń, z uwagi na fakt ich udokumentowania, mogą być poddane czynnościom wyjaśniającym.

Policjanci mają obowiązek przyjmowania próśb, wniosków, i skarg od osób umieszczonych w pomieszczeniu i przekazanie ich przełożonym lub wyznaczonym funkcjonariuszom.

Jeśli chodzi o drugą część zalecenia, to Policja zobligowana jest do niezwłocznego przekazania właściwemu prokuratorowi informacji dotyczących możliwości dopuszczenia się przez funkcjonariuszy aktów złego traktowania. Komendant Główny Policji zobowiązał kierowników jednostek Policji do zwiększenia nadzoru nad treścią notatek służbowych (raportów) sporządzanych w związku z obrażeniami osób zatrzymanych oraz pełniejszej analizy wniesionych skarg.

Należy również podkreślić, iż zarówno sama osoba zatrzymana, jak i jej pełnomocnik mają prawo do zapoznania się z aktami prowadzonego postępowania.

- osoby pozbawione wolności przez policję powinny mieć wprost zagwarantowane prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań (paragraf 30);

Obowiązujące regulacje prawne gwarantują osobom zatrzymanym przez Policję szeroki dostęp do opieki medycznej. Przepisy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję umożliwiają każdorazowo dostęp do badań lekarskich, gdy tylko zatrzymany oświadczy, że: (i) cierpi na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, (ii) gdy na ciele widoczne są obrażenia albo też, (iii) gdy zażąda przeprowadzenia badania lekarskiego. Należy tu podkreślić, iż we wszystkich przypadkach na Policji spoczywa bezwzględny obowiązek przewiezienia osoby zatrzymanej do najbliższego ośrodka świadczącego pomoc lekarską, a zasadności badań nie mogą podważać ani funkcjonariusze policji, ani też żadne inne podmioty.

Co więcej, z mocy prawa badaniom lekarskim po zatrzymaniu poddaje się kobiety w ciąży, kobiety karmiące piersią, osoby chore zakaźnie, osoby z zaburzeniami psychicznymi lub nieletnich po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka. W wypadku specjalistycznych badań lekarskich zastosowanie znajdują ogólne regulacje dotyczące świadczenia opieki medycznej, a dostęp do tych usług możliwy jest dopiero po wystawieniu odpowiedniego skierowania przez lekarza pierwszego kontaktu.

Przywołane powyżej przepisy gwarantują osobom zatrzymanym dostateczny stopień opieki lekarskiej, zatem Rząd RP nie podziela stanowiska CPT w sprawie potrzeby wprowadzenia regulacji pozwalających na dostęp osób zatrzymanych do dowolnie wybranego lekarza. Rozwiązanie takie niosłoby ze sobą daleko idące komplikacje organizacyjne. Należy podkreślić, że do badania stanu zdrowia osoby zatrzymanej dochodzi zawsze, gdy zażąda tego zatrzymany. Oceny tego stanu dokonuje wyłącznie lekarz, który władny jest zdecydować o potrzebie dalszych badań. Oceny tej dokonuje się wyłącznie w oparciu o kryteria medyczne, mając na uwadze dobro zatrzymanych. Lekarze pierwszego kontaktu są pracownikami cywilnymi, niewiązanymi organizacyjnie z Policją, nie może być więc wątpliwości co do obiektywności przeprowadzanych badań.

- polskie władze powinny podjąć kroki w celu zapewnienia, by wszystkie osoby zatrzymane przez policję były w pełni informowane o przysługujących im fundamentalnych prawach od samego początku pozbawienia wolności (czyli od chwili, gdy nakazuje się im pozostanie w jednostce policji). Powinno to następować przez zapewnienie jasnej, ustnej informacji udzielanej w chwili zatrzymania, która przy najbliższej sposobności (tj. przy pierwszym przyjęciu w jednostce policji) powinna zostać uzupełniona o pisemną informację o prawach przysługujących osobom zatrzymanym (paragraf 31);

- polskie władze powinny [zlecić] sporządzenie pisemnego wykazu praw przysługujących osobom zatrzymanym, który byłby ujęty w przystępnej formie. Osoby zatrzymane powinny być proszone o podpisanie oświadczenia stwierdzającego, że zostały poinformowane o przysługujących im prawach oraz za każdym razem otrzymać kopię stosownej informacji w formie pisemnej. Wersja pisemna powinna być dostępna w odpowiednim wachlarzu języków. Szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć [treść] przysługujących im praw; obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach policji (paragraf 31);

Przepisy k.p.k. oraz ustawy o Policji regulują szczegółowo prawa i obowiązki funkcjonariuszy podczas dokonywania zatrzymania. Stanowią one, iż osobę zatrzymaną należy natychmiast poinformować o przyczynach zatrzymania, o przysługujących jej prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata, oraz wysłuchać ją.

Pouczenie, ze względu na specyfikę tej czynności (często na ulicy, niekiedy połączone z koniecznością zastosowania środków przymusu bezpośredniego), odbywa się w formie ustnej i dotyczy kwestii proceduralnych, w tym prawa do kontaktu z adwokatem czy lekarzem, prawa do złożenia zażalenia na zatrzymanie. Następnie, już na terenie jednostki Policji, sporządza się protokół zatrzymania, w treści którego potwierdza się pisemnie zatrzymanie oraz towarzyszące mu okoliczności. W protokole zatrzymany potwierdza podpisem, iż został pouczony o swych prawach i obowiązkach. Składa też oświadczenie o swoim stanie zdrowia i skorzystaniu z prawa do kontaktu z lekarzem. Zatrzymanemu doręcza się kopię protokołu zatrzymania, co ten ponownie potwierdza podpisem. Procedura ta czyni więc zadość zaleceniom sformułowanym przez CPT.

Pouczenia używane obecnie przez Policję zostały wypracowane przez praktykę i sprowadzają się do prostego przytoczenia odpowiednich przepisów k.p.k. – mogą być więc stosunkowo trudne do zrozumienia przez zatrzymanego. W celu wyeliminowania tej trudności i dostosowania się do wymogów dyrektywy 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, w najbliższych miesiącach, Minister Sprawiedliwości wyda wzory jasno sformułowanych i w pełni zrozumiałych dla zatrzymanych pouczeń. Przyczyni się to do ujednolicenia praktyki i zagwarantuje ochronę praw zatrzymanych.

Należy również wskazać, iż osoby przyjmowane do PdOZ potwierdzają zapoznanie się z regulaminem pobytu, składając podpis na odpowiednim dokumencie. Regulamin zawiera informacje na temat m.in. praw osób zatrzymanych, warunków bytowych oraz

obowiązujących zasad zachowania. Kopia dokumentu, wraz z wykazem instytucji działających na rzecz ochrony praw człowieka, umieszczona jest w pokojach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia.

- polskie władze powinny zapewnić, bez dalszej zwłoki, by wszyscy nieletni zatrzymani przez policję mogli korzystać z właściwych środków ochrony przewidzianych prawem. Środki te powinny mieć zastosowanie do wszystkich osób, które nie ukończyły 18 roku życia (paragraf 32).

Policja realizuje zalecenie CPT.

Zgodnie z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich organy państwowe muszą kierować się przede wszystkim dobrem nieletniego. Policja w pełni respektuje tę zasadę i konsekwentnie stosuje ją w kontaktach z nieletnimi. Dodatkową gwarancją jest również nadzór nad działaniami Policji sądów rodzinnych.

Przesłuchanie nieletniego przez Policję odbywa się w obecności rodziców, opiekuna, obrońcy nieletniego, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe - innej wskazanej osoby. W uzasadnionych przypadkach, gdy istnieje podejrzenie popełnienia przez nieletniego czynu karalnego, Policja może go zatrzymać, a następnie umieścić w PID, jeśli występuje uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu lub też, gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego.

Zatrzymanego nieletniego informuje się natychmiast o przyczynach zatrzymania oraz przysługujących mu prawach. Policja niezwłocznie zawiadamia jego rodziców albo opiekuna nieletniego o zatrzymaniu, a dodatkowo niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania, o zatrzymaniu zawiadamia się sąd rodzinny.

uwagi

- do czasu wejścia w życie nowelizacji Kodeksu postępowania karnego (k.p.k.), zmierzającej do zapewnienia osobom zatrzymanym przez policję we wszystkich przypadkach możliwości skorzystania z prawa do rozmowy z prawnikiem na osobności, powinny zostać wydane instrukcje pozwalające na doprowadzenie praktyki do zgodności z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, o którym mowa w paragrafie 29;

wnioski o informacje

- przekazanie we właściwym czasie informacji o wejściu w życie nowelizacji k.p.k. zmierzającej do zapewnienia osobom zatrzymanym przez policję możliwości skorzystania z prawa do rozmowy z prawnikiem na osobności we wszystkich przypadkach. Komitet chciałby również otrzymać tekst nowelizacji (paragraf 29);

Sytuacja budząca zaniepokojenie CPT została wyeliminowana.

W dniu 20 listopada 2013 r. weszła w życie odpowiednia nowelizacja przepisu art. 245 k.p.k., który – jako niewskazujący podstawy, z której wynikałoby uprawnienie funkcjonariusza dokonującego zatrzymania do obecności przy rozmowie zatrzymanego z adwokatem – został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją.

Obecne brzmienie przepisu zapewnia jego konstytucyjność:

Art. 245. § 1.

Zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem, a także bezpośrednią z nim rozmowę, w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny.

- główny rejestr zatrzymań w Komendzie Miejskiej Policji w Bydgoszczy zawierał błędy i niepełne informacje (paragraf 33).

Po wizycie CPT Wydział Kontroli Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy przeprowadził kontrolę PdOZ znajdującego się w Komendzie Miejskiej Policji w Bydgoszczy. Inspekcja nie wykazała błędów i pominięć w elektronicznej książce ewidencji osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia.

- przekazanie szczegółowej informacji o (obecnie opracowywanej) nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, których celem miałyby być poprawienie i ułatwienie dostępu do prawnika nieletnim zatrzymanym przez policję, a także o planowanym terminie jej wejścia w życie (paragraf 32).

Zmiany w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich weszły w życie dnia 2 stycznia 2014 r. Wprowadzono nowy przepis zobowiązujący Policję do bezzwłocznego poinformowania zatrzymanego nieletniego o przyczynach zatrzymania oraz przysługujących mu prawach, w szczególności o prawie do kontaktu z adwokatem, do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania i prawie złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa. Ponadto, Policja została zobowiązana do umożliwienia zatrzymanemu nieletniemu kontaktu z rodzicem, opiekunem lub adwokatem.

Wprowadzone zmiany w pełni realizują międzynarodowe standardy ochrony praw dziecka w zakresie jego prawa do obrony i pomocy prawnej.

Obecne brzmienie przepisu art. 32g § 3 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich: Zatrzymanego nieletniego informuje się natychmiast o przyczynach zatrzymania oraz przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata, prawie do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania i prawie złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa. Nieletniego należy niezwłocznie przesłuchać. Nieletniemu, na jego żądanie, umożliwia się nawiązanie kontaktu z rodzicem albo opiekunem lub z adwokatem.

Warunki detencji

zalecenia

- osoby zatrzymane przez policję na czas 24 godzin i dłuższy powinny mieć możliwość codziennego korzystania z zajęć na świeżym powietrzu (paragraf 34);

Utworzenie placów spacerowych przy pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia wiązałoby się z dużymi nakładami finansowymi i nie wydaje się celowe zważywszy na krótkotrwałą, nieprzekraczającą 72 godzin, pobyt w tych pomieszczeniach.

- należy podjąć kroki w celu zapewnienia, by w czasie przyjmowania zatrzymanych - kobiet w Komendzie Miejskiej Policji w Lublinie, Komendzie Stołecznej Policji w Warszawie oraz na Komisariacie Policji Warszawa - Białołęka zawsze obecni byli funkcjonariusze płci żeńskiej (paragraf 35);

W myśl zarządzenia Komendanta Głównego Policji kierownik danej jednostki organizuje służbę w taki sposób, aby w pomieszczeniu pełnił ją co najmniej jeden policjant, choć regulacje nie określają przy tym płci. Niemniej, osoby przyjmowane do pomieszczenia powinny, w miarę możliwości, zostać sprawdzone przez funkcjonariusza tej samej płci. W praktyce, jeżeli we wskazanym pomieszczeniu nie pełni służby policjantka, to do sprawdzenia przyjmowanej kobiety wzywana jest funkcjonariuszka pełniąca aktualnie służbę na terenie jednostki bądź doprowadzająca osobę zatrzymaną.

- funkcjonariusze z Komendy Stołecznej Policji w Warszawie powinni zostać zobowiązani do noszenia identyfikatorów w widocznym miejscu munduru (paragraf 36);

Przepisy prawa wymagają, by policjanci oraz pracownicy wykonujący zadania w pomieszczeniu zatrzymań pozostawiali poza nim szereg przedmiotów, w tym metalowy znak identyfikacji indywidualnej, który osoba zatrzymana mogłaby wykorzystać do zadania krzywdy sobie lub innym osobom.

Zapewnione są jednak inne metody pozyskania informacji przez osobę zatrzymaną o danych funkcjonariusza.

Po pierwsze, obowiązek funkcjonariusza podania stopnia, imienia i nazwiska wynika z ustawy o Policji oraz odpowiedniego rozporządzenia Rady Ministrów, z których wynika, że funkcjonariusz, wykonując czynności służbowe, jest zobowiązany okazać legitymację służbową w taki sposób, aby zainteresowany miał możliwość odczytać i zanotować jej numer, organ, który wydał legitymację, oraz nazwisko policjanta. Przepisy te pozwoliły na powstanie standardu i dobrej praktyki zachowania funkcjonariusza w każdym kontakcie z obywatelem.

Po drugie, niektóre elementy umundurowania policyjnego zawierają naszywki z nazwiskami, a po trzecie, tożsamość funkcjonariusza jest możliwa do ustalenia na podstawie dokumentacji służbowej prowadzonej w danym PdOZ.

- należy podjąć kroki w celu rozwiązania problemu monitoringu sypialni i pryszniców w policyjnych izbach dziecka w Bydgoszczy i Warszawie (paragraf 38).

Obowiązujące przepisy, zawarte w odpowiednim rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych, pozwalają na wyposażenie PID w urządzenia służące do obserwowania i rejestrowania obrazu. Umożliwiają także zainstalowanie kamer m.in. w sypialni dla

nioletnich i pokoju sanitarnym, jednak do monitorowania części pokoju sanitarnego służącego do utrzymania higieny osobistej, w szczególności z natrysków i toalet, należy stosować kamery wyposażone w funkcję uniemożliwiającą ukazywanie intymnych części ciała osoby oraz wykonywania przez nią intymnych czynności fizjologicznych.

W PID w Bydgoszczy zatrudnione są dwie funkcjonariuszki, co uniemożliwia pracę jednej policjantki na każdej zmianie. Ponadto, w pokojach sanitarnych dla chłopców i dziewcząt, w których znajdują się prysznice, toalety oraz wydzielone części z umywalką i miejscem do przebierania, nigdy nie funkcjonował system monitoringu wizyjnego. Wszystkie prysznice wyposażone są w zasłony, a toalety w drzwi w celu zapewnienia prywatności i pełnej intymności. Wskazać należy, że choć w Izbie zainstalowane są zestawy kamer w sypialniach, to nieletni wszystkie czynności higieniczne i fizjologiczne wykonują w pokojach sanitarnych, które nie są objęte systemem monitoringu wizyjnego.

Z kolei w PID Wydziału Konwojowego KSP w Warszawie nie ma kamer systemu monitoringu w pokojach sanitarnych oraz łazienkach. Kamery takie są natomiast obecne w sypialniach i ciągach komunikacyjnych. Służbę w tej Izbie Dziecka pełni 5 policjantek, co sprawia, iż przypadki niezapewnienia obecności funkcjonariuszki na każdej zmianie są rzadkie. Niezależnie od tego, Kierownikowi tej Izby Dziecka polecono podjąć działania mające na celu zapewnienie obecności policjantki na każdej zmianie, również poprzez kierowanie tam do służby policjantek z innych komórek organizacyjnych.

uwagi

- dostęp do naturalnego światła w niektórych pomieszczeniach w Komendzie Miejskiej Policji w Szczecinie był ograniczony, a w niektórych celach Komendy Miejskiej Policji w Bydgoszczy i Komendy Miejskiej Policji w Lublinie wentylacja nie działała prawidłowo (paragraf 34);

Na dostęp do światła naturalnego w PdOZ w Szczecinie związany wpływa częściowo fakt, iż jego okna wychodzą na dziedziniec otoczony budynkami Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie. Okna te wyposażone są w matowe szyby, które przepuszczają światło naturalne nie ma więc konieczności używania w ciągu dnia oświetlenia sztucznego. Niemniej, w grudniu 2013 roku pomieszczenia dla zatrzymanych w Komendzie Miejskiej Policji w Szczecinie wizytował sędzia penitencjarny Sądu Okręgowego w Szczecinie, który nie stwierdził występowania nieprawidłowości.

Ponadto, w 2011 roku we wszystkich pokojach dla zatrzymanych Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy wymieniono system wentylacyjny na pozwalający wymienić w ciągu godziny trzykrotną ilość powietrza znajdującą się w pomieszczeniu. Dodatkowo, jeśli zajdzie taka potrzeba, uruchomiony może zostać elektryczny system wentylacyjny. W związku z sformułowanymi przez CPT uwagami w marcu 2014 roku dokonano wizytacji pomieszczeń Komendy Miejskiej Policji w Bydgoszczy, w trakcie której odnotowano niesprawny wentylator w jednym z pokoi. Usterka ta zostanie usunięta do dnia 30 czerwca 2014 roku. Z kolei jeśli chodzi o Komendę Wojewódzkiej Policji w Lublinie, to na przełomie roku 2013/2014 została usprawniona wentylacja grawitacyjna.

- sypialnie w czterech policyjnych izbach dziecka: w Bydgoszczy, Lublinie, Szczecinie i Warszawie miały nieco surowy wystrój (paragraf 37);

Wystrój PID wynika z konieczności zapewnienia bezpieczeństwa umieszczonych tam nieletnich, co jest głównym obowiązkiem funkcjonariuszy pełniących służbę w tych izbach, i co ma zostać zapewnione przez stosowanie przepisów odpowiedniego rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych. Przedmioty stanowiące wyposażenie izby muszą być zabezpieczone w taki sposób, by niemożliwe było ich wykorzystanie w sposób zagrażający zdrowiu lub życia albo pozwalający na ucieczkę, co może sprawiać wrażenie nieco surowe.

- zachęca się polskie władze do wyposażenia dziedzińców w czterech policyjnych izbach dziecka odwiedzonych przez CPT w instalacje zapewniające ochronę przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (paragraf 37).

Zalecenie CPT zostało przeanalizowane, jednak w najbliższym czasie nie planuje się zamontowania instalacji zapewniających ochronę przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. By zapewnić nieletnim możliwość ruchu także w razie złych warunków atmosferycznych, kierownik izby może podjąć decyzję o przeprowadzeniu zajęć ruchowych w świetlicy.

wnioski o informacje

- CPT chciałby otrzymać informację, czy planowane są zmiany konstrukcyjne drzwi od toalet i pryszniców w Komendzie Miejskiej Policji w Lublinie, Komendzie Stołecznej Policji w Warszawie oraz na Komisariacie Policji Warszawa - Białołęka (paragraf 35),

Zgodnie z Programem Inwestycji przygotowanym dla Komendy Miejskiej Policji w Lublinie, prace remontowe wewnątrz jednostki, w tym wymianę drzwi, zaplanowano na lata 2016-2018. Termin realizacji może zostać skrócony w przypadku pozyskania dodatkowych środków finansowych.

Natomiast w PdOZ w Komendzie Stołecznej Policji zastosowane rozwiązania zapewniają pełną intymność wykonywania czynności fizjologicznych. Policjanci nadzorujący czynności nie mają możliwości obserwacji intymnych części ciała osób tam przebywających. W przypadku Komisariatu Policji Warszawa - Białołęka, w miarę możliwości finansowych, zostaną podjęte działania zmierzające do przebudowy pomieszczeń sanitarnych oraz dobudowania murków. Rozwiązanie doraźne polegać będzie na wyposażeniu tych pomieszczeń w zasłony w celu zwiększenia komfortu osób zatrzymanych. Nie przewiduje się natomiast wymiany drzwi wejściowych do łazienek, co podyktowane jest koniecznością zapewnienia właściwego dozoru nad osobami zatrzymanymi. Co więcej, grafiki dyżurów policjantów zostaną tak opracowywane, by zapewnić uczestnictwo policjantek podczas przyjmowania kobiet do pomieszczeń.

Izby wytrzeźwień

wnioski o informacje

- stan obecny w kontekście projektu nowelizacji ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości oraz przeciwdziałaniu alkoholizmowi (paragraf 110);

Zaniepokojenie CPT dotyczące ogólnikowości powyższych przepisów znalazło potwierdzenie w treści wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który stwierdził ich niekonstytucyjność. W związku z powyższym, w dniu 1 stycznia 2014 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi uwzględniająca wyrok Trybunału Konstytucyjnego, która wprowadziła szczegółowe warunki

pozwalające zastosować środki przymusu bezpośredniego wobec zatrzymanej osoby nietrzeźwej oraz przepis upoważniający właściwy organ (Ministra Zdrowia) do wydania rozporządzenia oraz określający zakres spraw przekazanych do uregulowania tym rozporządzeniem, a także wytyczne dotyczące treści tego aktu. Obecnie obowiązujące przepisy są więc wystarczająco dookreślone, a zasady postępowania wobec osób doprowadzanych oraz ich prawa i obowiązki są uregulowane ustawowo.

Obecnie trwają prace legislacyjne nad uchwaleniem wskazanego wyżej rozporządzenia Ministra Zdrowia. Jego projekt został skierowany do konsultacji publicznych.

Jednostki penitencjarne

Uwagi wstępne

- polskie władze powinny podwoić wysiłki na rzecz zwalczania przeludnienia więzień poprzez przyjmowanie strategii mających na celu ograniczenie lub zmianę liczby osób umieszczanych w więzieniach. Realizując to zadanie polskie władze powinny kierować się Rekomendacją Rec(99)22 Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczącą przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej, Rekomendacją Rec(2000)22 dotyczącą poprawy implementacji zasad europejskich w zakresie społecznych sankcji i środków, Rekomendacją Rec(2003)22 dotyczącą warunkowego przedterminowego zwolnienia (parole), Rekomendacją Rec(2006)13 dotyczącą stosowania tymczasowego aresztowania, warunków w jakich się ono odbywa oraz zapewnienia zabezpieczeń przed nadużyciami oraz Rekomendacją Rec(2010)1 dotyczącą Zasad Rady Europy w zakresie Probacji (paragraf 42);

- polskie władze powinny tak szybko, jak to możliwe, dokonać rewizji ustanowionej przepisami prawnymi normy dotyczącej powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego tak, by we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadła co najmniej 4 m² w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m² w celach jednoosobowych, nie wliczając w to powierzchni zajmowanej przez kącki sanitarne znajdujące się w celi (paragraf 42);

Stan obecny

Wysoki stan zaludnienia jest od kilku lat największym problemem polskiego więziennictwa. Rząd podejmuje wiele wysiłków dla jego rozwiązania.

Wymogi dotyczące minimalnej powierzchni celi mieszkalnej zostały określone w k.k.w. Norma powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego została ustalona na poziomie 3 m² i na dzień dzisiejszy jest to maksymalna powierzchnia, jaką państwo polskie może zapewnić osadzonemu. Niemniej jednak Polska będzie czynić wszelkie starania w celu podwyższenia tej normy do poziomu 4 m².

W 2013 roku Służba Więzienna posiadała 156 AŚ i ZK oraz 37 oddziałów zewnętrznych z łączną liczbą 87 311 miejsc w oddziałach mieszkalnych. Na dzień 31 grudnia 2013 r. przebywało w nich 78.884 osadzonych. W porównaniu do roku 2012 liczba ta zmniejszyła się o 5.050, a więc o 15%. Według stanu na dzień 30 kwietnia 2014 r. zaludnienie oddziałów mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych wynosiło 93,4 %, znajdując się na stabilnym poziomie od kilku miesięcy.

1. Działania na rzecz zmniejszenia zaludnienia AŚ i ZK

Od 2000 roku podejmowano szereg działań mających na celu zmniejszenie zaludnienia jednostek penitencjarnych, w tym m.in.:

1. Pozyskiwanie dodatkowych pomieszczeń zakwaterowania,
2. Wprowadzenie systemu dozoru elektronicznego (SDE). Możliwość odbywania przez skazanych kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w SDE została wprowadzona do polskiego systemu prawnego w 2007 r., początkowo na ograniczony czas. W 2013 r. wprowadzono ten system kary na stałe. Obecnie jego pojemność wynosi 7.500 osób i planowane jest jej zwiększenie. Liczba osób, które objął SDE systematycznie rosła: w 2009 r. było to 35 osób, w 2010 – 615, a w 2013 – 27653. Dodatkowo, liczba skazanych zwolnionych z ZK i AŚ do SDE wyniosła 13651 (2009 - 2013). Polska zajmuje drugie miejsce w Europie pod względem liczby osób monitorowanych.
3. Zachęcanie dyrektorów jednostek penitencjarnych do częstszego korzystania (w sytuacjach gdy jest to zasadne) z możliwości składania wniosków w sprawie warunkowych przedterminowych zwolnień skazanych po odbyciu przez nich co najmniej połowy kary.

4. Wprowadzenie z początkiem 2012 roku do k.k.w. zasady, iż zastępcze kary pozbawienia wolności oraz zastępcze kary aresztu za nieuiszczoną grzywnę wykonuje się w ostatniej kolejności. Wykonywanie wskazanych kar w dalszej kolejności daje skazanym możliwość spłaty kwoty pieniężnej przypadającej do uiszczenia tytułem grzywny, co w konsekwencji może spowodować ich uwolnienie od odbywania kary zastępczej, a tym samym ograniczyć liczbę osób pozbawionych wolności.

5. We wrześniu 2013 r. kilka mniej poważnych przestępstw zagrożonych dotychczas również karą pozbawienia wolności zostało przekwalifikowanych na wykroczenia zagrożone karami aresztu maksymalnie do 30 dni, karą ograniczenia wolności lub grzywny (np. jazda na rowerze w stanie nietrzeźwości, kradzież rzeczy o wartości poniżej 420 zł). Uznano bowiem, że kara pozbawienia wolności (minimum 1 miesiąc) jest nieadekwatna do wagi oraz stopnia społecznej szkodliwości tych czynów. Ograniczy to krąg osób osadzanych w ZK za drobne czyny.

6. Wprowadzono zmiany zasad orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności mające na celu zwiększenie częstotliwości jej stosowania poprzez m. in. poszerzenie kręgu podmiotów, na rzecz których skazani mogą pracować, i przejęcie przez Skarb Państwa części kosztów związanych z zatrudnieniem (koszty badań lekarskich pracujących skazanych i ich ubezpieczenia),

7. Inicjowanie wszelkiej, ukierunkowanej prospołecznie aktywności skazanych, którą realizuje się w miarę możliwości zarówno na terenie ZK, a przede wszystkim w środowisku otwartym w celu zmniejszenia dolegliwości wynikających z dużego zaludnienia.

Projektowane zmiany

Obecnie trwają prace nad rządowym projektem nowelizacji k.k. i niektórych innych ustaw, który zawiera rozwiązania mające na celu zwiększenie efektywności i rozszerzenie możliwości stosowania kar o charakterze nieizolacyjnym, w tym poprzez wykorzystanie SDE. Projekt przewiduje przyznanie (tam, gdzie to możliwe i zasadne) prymatu stosowaniu kar wolnościowych (ograniczenia wolności i grzywny) nad karą pozbawienia wolności (w tym także z warunkowym zawieszeniem jej wykonania) oraz szersze wykorzystanie SDE w wykonywaniu kar, środków karnych i środków zabezpieczających. Obecnie projekt jest przedmiotem prac Rady Ministrów.

- należy podjąć stosowne działania skierowane do przedstawicieli prokuratury i sądownictwa w celu zapewnienia, żeby w pełni rozumieli prowadzone polityki i by tym samym eliminować stosowanie tymczasowego aresztowania w sytuacjach, gdy nie jest ono konieczne, jak i niekorzystne praktyki orzekania o karach (paragraf 42);

Dane statystyczne wskazują na bardzo znaczący i systematyczny spadek liczby zarówno wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania, jak i przypadków zastosowania tego środka w postępowaniach przygotowawczych. I tak, spadek takich wniosków w latach 2005-2012 wyniósł 43% (z 38.519 złożonych w 2005 roku do 21.984 w 2012 roku; przy czym spadek w roku 2012 w stosunku do roku 2011 wyniósł niemal 12 %). We wskazanym okresie 7 lat odnotowano także spadek liczby decyzji sądu o aresztowaniu podejrzanych o 45 % (w porównaniu do danych za rok 2011, w roku 2012 spadek ten wyniósł prawie 11 %). Liczby te dowodzą, że działania MS zmierzające do ograniczenia stosowania tymczasowego aresztowania wyłącznie do przypadków, gdy jest to absolutnie niezbędne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania, są skuteczne. Należy wskazać, że:

- nadzór administracyjny MS nad stosowaniem tymczasowego aresztowania trwa od października 2008 roku. Zobowiązano wówczas prezesów sądów apelacyjnych do objęcia nadzorem wszystkich spraw karnych rozpoznawanych w podległych im apelacjach, w których łączny okres trwania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonego przekracza 2 lata, wskazując na obowiązek utrzymywania standardów dotyczących długości stosowania tego środka wynikających ze standardów międzynarodowych. Ponadto, w roku 2013 Minister Sprawiedliwości objął podobnym nadzorem sprawy, w których tymczasowe aresztowanie stosowane jest ponad rok;

- z dniem 1 lipca 2015 r. wejdzie w życie nowelizacja k.p.k., która zakazuje - dopuszczalnego dotąd - stosowania tymczasowego aresztowania w przypadku przestępstw zagrożonych karą nieprzekraczającą 2 lat pozbawienia wolności oraz wprowadza zasadę, że przesłanka możliwości wymierzenia surowej kary za zarzucane przestępstwo nie może być (w przeciwieństwie do obecnego stanu prawnego) jedynym, samoistnym powodem stosowania tego środka izolacyjnego;

- Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury – jednostka podległa Ministrowi Sprawiedliwości, odpowiedzialna za szkolenie kadr sądownictwa i prokuratury, w tym także

aplikantów – regularnie prowadzi szkolenia mające na celu upowszechnianie standardów międzynarodowych dotyczących m.in. tymczasowego aresztowania. I tak np. w 2012 r. rozpoczęto cykl szkoleń o charakterze systemowym nt. najczęściej stwierdzanych przez ETPC naruszeń EKPC w sprawach przeciwko Polsce dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, w tym nadmiernej długości tymczasowego aresztowania. Szkoleniem objęto od 2012 r. około 800 sędziów. Docelowo, na przestrzeni 5-7 lat szkoleniami tymi mają być objęci wszyscy sędziowie sądów powszechnych.

- polskie władze powinny podjąć niezbędne kroki w celu wypracowania programów zajęć przeznaczonych dla osadzonych tymczasowo aresztowanych oraz skazanych. Celem winno być zapewnienie, by każdy osadzony mógł spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin albo więcej) poza celą, angażując się w różnorodne celowe zajęcia (praca, edukacja, szkolenie zawodowe, sport itd.) (paragraf 43);

W jednostkach penitencjarnych w 2013 roku zrealizowano ogółem 7.626 programów readaptacyjnych, uwzględniających potrzeby różnych grup osadzonych, w zakresie: przeciwdziałania agresji i przemocy, przeciwdziałania uzależnieniom, przeciwdziałania prokryminalnym postawom, w zakresie aktywizacji zawodowej, kształtowania umiejętności społecznych i poznawczych, integracji rodzin, ekologii, zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych oraz innych. Uczestniczyło w nich ogółem 134.495 osadzonych, w tym 2.342 tymczasowo aresztowanych.

Ponadto, osadzonym, w możliwie najszerszym zakresie, umożliwia się wykonywanie pracy. I tak 2013 roku w ZK i AŚ, średnio w miesiącu zatrudnionych było 25.327 osadzonych. Odpłatnie pracę wykonywało 9.184 osadzonych (37% ogółu zatrudnionych), a nieodpłatnie 16.143 osadzonych. Powszechność zatrudnienia wśród skazanych i ukaranych wynosiła 38,8%.

W stosunku do osadzonych w ZK typu zamkniętego i AŚ w ostatnich latach podjęto istotne działania na rzecz zwiększenia oferty zajęć. W 2014 r. Dyrektor Generalny SW objął szczególnym nadzorem sposób realizacji i częstotliwość zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych dla tymczasowo aresztowanych, organizowanych poza celą mieszkalną, oceniając dostępną ofertę jako niewystarczającą. Poleciał również, w związku ze zmniejszeniem zaludnienia jednostek penitencjarnych, przywracanie świetlicom wykorzystywanym jako dodatkowe cele mieszkalne ich właściwego przeznaczenia, aby zintensyfikować ww. zajęcia.

Konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego, a także porządku i bezpieczeństwa w jednostce poprzez izolowanie współuczestników przestępstwa oraz duża liczba grup izolacyjnych, nie sprzyjają organizacji czasu wolnego dla tymczasowo aresztowanych, w formie, która pozwalałaby na przebywanie poza celami „w rozsądnej części dnia (osiem godzin lub więcej)”. Ponadto osoby posiadające taki status pozostają do dyspozycji organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, uczestnicząc w czynnościach procesowych i związanych z przygotowaniem do procesu, co wyklucza swobodne dysponowanie przez nie czasem. Więziennictwo podejmuje jednak działania mające na celu zapewnienie tej grupie osadzonych możliwości uczestnictwa w jak największej liczbie zajęć poza celą mieszkalną.

Jeśli zaś chodzi o skazanych osadzonych w ZK typu półotwartego oraz otwartego, to przebywają oni poza celą mieszkalną i poruszają się po terenie ZK w czasie i w miejscach ustalonych w porządku wewnętrznym dla danego ZK.

- Nieletni osadzeni w instytucjach przeznaczonych dla dorosłych powinni być zakwaterowani oddzielnie od dorosłych, na oddzielnym oddziale przeznaczonym specjalnie dla osób w tym wieku, oferującym warunki dostosowane do ich potrzeb i w których pracuje personel przeszkolony w zakresie postępowania z młodymi osobami. Jeśli to konieczne, odpowiednie przepisy prawa powinny zostać zmienione (paragraf 44).

Podstawową zasadą w polskim systemie penitencjarnym jest odrębne osadzanie młodocianych od dorosłych. Regulacje takie zostały umieszczone w k.k.w. oraz w odpowiednich rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości.

W polskim systemie penitencjarnym istnieją cztery rodzaje ZK, w tym zakłady karne dla młodocianych. Ich funkcjonowanie jest spełnieniem zasady indywidualnego oddziaływania wobec młodocianych jako kategorii skazanych o szczególnym znaczeniu. W ZK dla młodocianych odbywają karę skazani, którzy nie ukończyli 21 roku życia, a tylko w uzasadnionych wypadkach w takim zakładzie może odbywać karę osoba starsza. Przepisy zezwalają bowiem na odbywanie kary przez dorosłego za jego zgodą w ZK dla młodocianych tylko pod warunkiem, że dorosły ten nie był skazany za zbrodnię, nie został uznany za „niebezpiecznego” i wyróżnia się dobrą postawą, a taka sytuacja jest dodatkowo uzasadniona względami oddziaływania resocjalizacyjnego. Decyzję w tym zakresie podejmuje komisja penitencyjna. Dorosły korzysta wówczas z takich samych uprawnień, jak młodociany.

W przypadku tymczasowo aresztowanych, jeżeli szczególne względy wychowawcze przemawiają za umieszczeniem dorosłego z młodocianym/młodocianymi, dorosły, uprzednio nieodbywający zasadniczej kary pozbawienia wolności, wyróżniający się dobrą postawą, może być umieszczony w celi mieszkalnej, za jego zgodą, wspólnie z młodocianym/młodocianymi. Przy rozmieszczaniu w celach mieszkalnych bierze się pod uwagę potrzebę zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w AŚ, zalecenia lekarskie, psychologiczne i rehabilitacyjne, potrzebę kształtowania właściwej atmosfery, konieczność zapobiegania samoagresji i popełnianiu przestępstw podczas tymczasowego aresztowania.

Powyższe rozwiązania zezwalające na umieszczenie dorosłego osadzonego z młodocianym/młodocianymi są stosowane bardzo rzadko i w wyjątkowych sytuacjach wymagających zapewnienia bezpieczeństwa młodocianemu więźniowi lub stworzenia środowiska sprzyjającego korekcji jego zachowania - alternatywy dla niedojrzałej grupy rówieśników uczestniczących w podkulturze przestępczej.

Kadra penitencjarna przykłada szczególną uwagę do kryteriów wychowawczych, jakie musi spełnić skazany i tymczasowo aresztowany, by zostać umieszczonym w celi z młodocianym. Z praktyki wynika, że są to osoby posiadające pozytywną opinię psychologiczną oraz rokujące pozytywną prognozę penitencjarną i społeczno-kryminologiczną, z ustabilizowaną sytuacją rodzinną.

Niezależnie od powyższego, Rząd polski rozważy wprowadzenie zmian odpowiadających zaleceniu CPT dotyczącemu oddzielnego osadzania osób do 18. roku życia od osób starszych podczas najbliższych prac nad nowelizacją k.k.w.

Niewłaściwe traktowanie

zalecenia

- kierownictwo Aresztu Śledczego w Bydgoszczy powinno wystosować wobec personelu Aresztu jasną informację, iż niewłaściwe fizyczne traktowanie osadzonych stanowi przestępstwo i będzie odpowiednio karane. Należy także przypomnieć personelowi Aresztu Śledczego w Warszawie – Mokotowie, że ataki słowne przeciwko osadzonym są niedopuszczalne (paragraf 45);

Problematyka niewłaściwego traktowania osadzonych przez personel AŚ w Bydgoszczy oraz AŚ w Warszawie - Mokotowie jest na bieżąco analizowana przez

kierownictwo ww. jednostek. Funkcjonariuszy działu ochrony podczas codziennych odpraw, przed rozpoczęciem służby, uwrażliwia się i zobowiązuje do reagowania zarówno na przejawy niewłaściwego zachowania funkcjonariuszy wobec osadzonych, jak i osadzonych wobec funkcjonariuszy. Wszyscy funkcjonariusze informowani są o konsekwencjach dyscyplinarnych i karnych za niewłaściwe, poniżające i niehumanitarne traktowanie osadzonych. Ponadto, podczas podejmowanych przez kadrę kierowniczą czynności kontrolnych, inspekcji i wizytacji oddziałów sprawdza się także sposób postępowania funkcjonariuszy z osadzonymi pod kątem zgodności z prawem.

W związku z zaleceniem CPT:

- W AŚ w Bydgoszczy w 2013 roku dla funkcjonariuszy działu ochrony zostało przeprowadzone szkolenie z zakresu znajomości praw osób pozbawionych wolności oraz umiejętności w zakresie rozwiązywania problemów na linii funkcjonariusz – osadzony. Powyższe zagadnienie jest także tematem szkoleń i warsztatów w roku 2014. Ćwiczenia zaplanowano w trzech różnych terminach w celu objęcia szkoleniem wszystkich funkcjonariuszy działu ochrony.

- W AŚ w Warszawie – Mokotowie w 2014 roku zagadnienie niewłaściwego postępowania wobec osób pozbawionych wolności będzie podkreślane podczas odpraw służbowych z funkcjonariuszami w kontekście jego niezgodności z obowiązującymi regulacjami prawnymi, w tym standardami CPT, oraz wynikającej z niego odpowiedzialności dyscyplinarnej i karnej.

- kierownictwo i personel Aresztu Śledczego w Szczecinie powinni zostać poinstruowani o konieczności stałego zwracania bacznej uwagi i stosowania wszystkich odpowiednich środków pozostających w ich dyspozycji w celu zapobiegania i zwalczania przemocy i zastraszania wśród osadzonych (paragraf 46).

W wyniku zalecenia CPT przeprowadzone zostało dodatkowe szkolenie dla personelu AŚ w Szczecinie z zakresu zapobiegania i zwalczania przemocy oraz zastraszania wśród osadzonych. We wszystkich jednostkach realizowane są programy mające na celu zapobieganie agresji i przemocy wśród osadzonych, systematycznie prowadzi się także szkolenia dla funkcjonariuszy pozostających w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi. Wskazane zjawisko jest stale monitorowane przez SW, zaś występujące przypadki takich zdarzeń są na bieżąco omawiane i analizowane w jednostkach penitencjarnych.

uwagi

- polskie władze są proszone o zaprzestanie praktyki wykorzystywania terenu Aresztu Śledczego w Warszawie – Mokotowie albo jakiegokolwiek innej funkcjonującej jednostki penitencjarnej na potrzeby ćwiczeń jednostek służb specjalnych Wojska Polskiego (paragraf 47);

Ćwiczenia z jednostkami Wojska Polskiego odbyły się w AŚ w Warszawie-Mokotowie w ramach współdziałania jednostek organizacyjnych SW z podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo zewnętrzne państwa. Ćwiczenie miało charakter jednostkowy, wynikający ze specyfiki jednostki i nie należało do cyklicznych form szkolenia SW. Pozostałe jednostki organizacyjne SW nie organizowały i nie organizują ćwiczeń w przedmiotowym zakresie. Ćwiczenie poprzedzone było szeregiem przygotowań planistycznych, odbyło się w pomieszczeniach administracyjnych jednostki oraz w częściach niezaludnionych przez osadzonych. Przebieg ćwiczenia nie zakłócił bezpieczeństwa ani przyjętego toku służby w jednostce. SW nie przewiduje kontynuacji takich ćwiczeń w jednostkach penitencjarnych.

Osadzeni zakwalifikowani jako „niebezpieczni” (kategoria „N”)

zalecenia

- polskie władze powinny podjąć działania na rzecz udoskonalenia procedury kwalifikowania osadzonego do kategorii „N” oraz weryfikacji tych decyzji w świetle uwag poczynionych w paragrafie 48 (paragraf 48);

W polskim prawie karnym kryteria kwalifikowania do kategorii osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu określa k.k.w.

Osadzonych zakwalifikowanych do kategorii „N” (dalej: osadzeni „N”), zgodnie z przepisami prawa, umieszcza się w wyznaczonym oddziale lub celi AŚ lub ZK typu zamkniętego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Organem uprawnionym do kwalifikowania osadzonego do osadzenia w w/w warunkach jest komisja penitencjarna, która nadto weryfikuje decyzje w tym przedmiocie co najmniej raz na trzy miesiące, badając m.in. aktualność przesłanek, które przesądziły o zakwalifikowaniu do kategorii „N”. O podjętych decyzjach każdorazowo zawiadamia się sędziego penitencjarnego (a w przypadku tymczasowo aresztowanego - organ, do którego dyspozycji osadzony pozostaje), który może

je uchylić, jeśli są sprzeczne z prawem. Decyzje komisji penitencjarnej o zakwalifikowaniu do kategorii „N” i weryfikacji decyzji mogą przez osadzonego zostać zaskarżone do sądu z powodu ich niezgodności z prawem (art. 7 k.k.w.).

Częsta weryfikacja tej kategorii osadzonych daje gwarancję realnej oceny sytuacji osadzonego i ewentualnie konieczności dalszego stosowania względem niego rozbudowanego systemu ochrony. W wykonaniu wyroków ETPCz zobowiązano komisje penitencjarne do szczególnie wnikliwej i w każdym przypadku indywidualnej analizy zasadności wniosku o zakwalifikowanie oraz zasadności dalszego pobytu osadzonego w przedmiotowym reżimie. Szczególną uwagę przywiązuje się do rzeczywistego zagrożenia ze strony osadzonego oraz aktualności przesłanek uzasadniających tę kwalifikację. W szerszym zakresie poddaje się analizie obserwowane zmiany w zachowaniu osadzonych.

Stały w ostatnich latach spadek liczby osadzonych „N” świadczy o właściwym funkcjonowaniu mechanizmu kwalifikowania i weryfikacji. I tak w roku 2009 do kategorii „N” zaliczono 337 osadzonych, natomiast w roku 2013 – 189 i jest to wartość najniższa od 1999 roku.

Niezależnie jednak od powyższego, w Ministerstwie Sprawiedliwości prowadzone są prace mające na celu wyeliminowanie z przepisów prawa wszelkiego automatyzmu w przyznawaniu i weryfikacji statusu „N”.

- w celach i oddziałach „N” w wizytowanych jednostkach powinny zostać podjęte działania w celu:

- zwiększenia albo wycofania z użytku celi w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy, która mierzy 5,5 m²;*
- ograniczenia liczby osób zajmujących jedną celę w celu zapewnienia co najmniej 4 m² powierzchni mieszkalnej przypadającej w celi wieloosobowej na jednego osadzonego z kategorii „N”;*
- usunięcia braków w zakresie dostępu do światła naturalnego, sztucznego oświetlenia oraz wentylacji opisanych w paragrafie 49;*
- ponownego przeanalizowania konstrukcji okien w celach pod takim kątem, by zapewnić osadzonym widok na zewnątrz;*
- wyposażenia pól spacerowych w miejsca, w których można by się schronić przed niekorzystną pogodą (paragraf 49);*

Zgodnie z przepisami k.k.w. powierzchnia w celi mieszkalnej przypadająca na osadzonego z kategorii „N” wynosi nie mniej niż 3 m². Także wskazana w niniejszym zaleceniu cela spełnia te wymagania. Cele wyposażone są w miejsce do spania, mają odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza, odpowiednią temperaturę oraz oświetlenie. W celi mieszkalnej nie można umieszczać więcej niż trzech osadzonych „N”, ani osadzać ich wspólnie z innymi osadzonymi.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami natężenie oświetlenia w celi mieszkalnej jest takie, jak w pokojach mieszkalnych w budownictwie powszechnym – 100 luksów, a w miejscach przeznaczonym do czytania i pisania - 200 luksów. We wszystkich celach AŚ w Lublinie przeprowadzono pomiary natężenia oświetlenia i każdorazowo uzyskano wynik powyżej 200 luksów.

Tytułem wyjaśnienia: przesłony okienne (tzw. blendy) stosowane są w ZK typu zamkniętego oraz AŚ dla zapewnienia bezpieczeństwa jednostki oraz uniemożliwienia nielegalnych kontaktów osadzonych pomiędzy sobą oraz ze światem zewnętrznym, które mogłyby zagrozić bezpieczeństwu w jednostkach oraz bezprawnie wpływać na tok postępowania przygotowawczego (w przypadku tymczasowo aresztowanych). Decyzja o stosowaniu blend podejmowana jest z uwzględnieniem usytuowania pawilonu mieszkalnego względem innych budynków oraz obiektów znajdujących się poza murem jednostki. W związku z zaleceniem CPT, AŚ w Bydgoszczy przeprowadzi analizę konstrukcji okien, w szczególności pod kątem poprawy dostępu światła naturalnego i zapewnienia lepszej wentylacji.

Place spacerowe są sukcesywnie, w miarę posiadanych środków finansowych, wyposażane w zadaszenia umożliwiające schronienie się w przypadku niekorzystnych warunków atmosferycznych. Przedmiotowe zagadnienie jest regularnie monitorowane w trakcie kontroli przeprowadzanych w jednostkach organizacyjnych SW.

- polskie władze powinny dokonać przeglądu reżimu, którym objęci są osadzeni z kategorii „N” i opracować indywidualne plany, których celem byłoby dostarczenie takim osadzonym odpowiedniej stymulacji intelektualnej i fizycznej (paragraf 50);

Dorośli skazani „N” mają możliwość wyboru systemu, w którym odbywają karę pozbawienia wolności, tj. systemu programowanego oddziaływania lub systemu zwykłego. W systemie zwykłym skazany może korzystać z dostępnego w ZK zatrudnienia, nauczania

oraz zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych. Wobec takich skazanych nie tworzy się indywidualnego programu oddziaływania. Program taki jest natomiast sporządzany we współpracy ze skazanym, który zadeklarował odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania. Program ten zakłada aktywne uczestnictwo skazanego w resocjalizacji poprzez realizację określonych zadań mających na celu rozwiązanie problemów, jakie stanowiły przyczynę popełnionych przez niego przestępstw.

Skazanym „N” zakwalifikowanym do systemu terapeutycznego (wymagającego oddziaływań specjalistycznych) sporządza się indywidualne programy terapeutyczne, co poprzedzone jest diagnozą zawierającą m.in. opis przyczyn zaburzeń, charakterystykę stanu psychofizycznego, opis problemów skazanego oraz ocenę motywacji do uczestnictwa w realizacji programu terapeutycznego. Przy opracowywaniu indywidualnego programu terapeutycznego określa się zakres prowadzonych oddziaływań, ich cele, metody oraz kryteria realizacji programu.

W indywidualnym programie oddziaływania oraz indywidualnym programie terapeutycznym określa się metody i środki mające na celu stymulację psychiczną i fizyczną skazanego.

Skazani „N” są poddawani oddziaływaniom penitencjarnym z ograniczeniami wynikającymi z faktu stwarzania przez nich poważnego zagrożenia społecznego lub poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa zakładu. Ponadto poddaje się ich oddziaływaniom służącym w szczególności zmniejszaniu napięć emocjonalnych, a także ograniczaniu tendencji do zachowań agresywnych lub samoagresywnych.

Każdy osadzony, w tym także niebezpieczny, przejawiający symptomy pogorszenia stanu psychicznego jest obejmowany opieką psychologiczną i medyczną lekarza psychiatry. Osadzonych „N” obejmuje się ponadto wzmożonym nadzorem psychologicznym w celu niwelowania napięć wynikających z izolacji.

Polskie więziennictwo opracowało zasady organizacji i warunki prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych i tymczasowo aresztowanych „N” przebywających w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego. Rozwiązania te mają na celu zintensyfikowanie i ujednolicenie oddziaływań wobec osadzonych niebezpiecznych, a w szczególności:

- przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych, programów readaptacyjnych,
- podejmowanie działań związanych z obniżeniem poziomu stresu i agresji,
- umożliwianie podjęcia lub kontynuacji nauczania (w szczególności skazanym młodocianym),
- podejmowanie zatrudnienia (w obrębie oddziału),
- programy edukacyjne i profilaktyczne.

Zalecenia Komitetu dotyczące opracowania indywidualnych programów dla skazanych niebezpiecznych zostały uwzględnione i są realizowane zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

- polskie władze powinny zaprzestać praktyki przeprowadzania rozmów z osadzonymi z kategorii „N” (w tym konsultacji medycznych i psychologicznych) w specjalnym pomieszczeniu przy użyciu konstrukcji podobnej do klatki w Aresztach Śledczych w Lublinie i w Warszawie – Mokotowie, a w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy – poprzez kraty znajdujące się bezpośrednio za drzwiami celi (paragraf 51);

Jakkolwiek obecność krat jest wynikiem określonych przepisami prawa zabezpieczeń, to SW podziela pogląd CPT co do niezasadności prowadzenia rozmów i konsultacji psychologicznych z osadzonymi „N” przez kratę koszową. W związku z powyższym obowiązujące przepisy zostaną dostosowane tak, by wyeliminować powyższą praktykę.

- należy niezwłocznie zaprzestać praktyki, zgodnie z którą osadzeni z kategorii „N” są zobowiązani do noszenia czerwonych kombinezonów zawsze poza swoimi oddziałami i podczas przewożenia poza jednostkę (paragraf 51);

Po przeanalizowaniu zalecenia CPT polskie władze uznały, iż zastosowanie się do niego nie byłoby zasadne.

Osadzeni „N”, zgodnie z przepisami k.k.w., nie mogą korzystać z własnej odzieży i obuwia. Otrzymują kurtkę zimową, czapkę zimową, bluzę, spodnie w kolorze pomarańczowym lub czerwonym. Związane jest to przede wszystkim ze względami bezpieczeństwa zarówno dla funkcjonariuszy, jak i innych osadzonych. Taki kolor ubioru pozwala na łatwą identyfikację osadzonego „N” i stanowi sygnał dla innych osób, iż muszą

zachować szczególną ostrożność w postępowaniu z takim osadzonym. Nie przewiduje się obecnie zmiany koloru ubioru dla osadzonych „N”.

- kontrole osobiste osadzonych z kategorii „N” powinny być zawsze przeprowadzane w odpowiednich warunkach i w sposób gwarantujący poszanowanie godności ludzkiej (paragraf 52).

Polska realizuje wskazane zalecenie.

Zasady i procedury dokonywania kontroli osobistej osadzonych i innych osób przebywających w ZK i AŚ uregulowane są w k.k.w. oraz rozporządzeniu MS ws. ochrony jednostek organizacyjnych SW. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia funkcjonariusze SW każdorazowo przeprowadzają w pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci. Czynności te wykonywane są przez osoby tej samej płci, z poszanowaniem ludzkiej godności oraz w zgodzie z zasadami humanitaryzmu i praworządności.

Funkcjonariusze SW na każdym etapie (we wszystkich rodzajach szkół, podczas szkoleń wewnętrznych oraz w trakcie odpraw) są szkoleni z zakresu zasad i sposobu przeprowadzania kontroli osobistych. Przestrzeganie tych zasad jest na bieżąco kontrolowane przez kierownictwo jednostek, dowódców zmian, kierujących oddziałami penitencjarnymi.

uwagi

- pożądanym byłoby znalezienie większych obiektów przeznaczonych do ćwiczeń na świeżym powietrzu dla osadzonych o statusie „N” w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy i Areszcie Śledczym w Lublinie (paragraf 49);

Z uwagi na ograniczoną powierzchnię oraz lokalizację jednostki w centrum miasta nie jest możliwe wygospodarowanie w AŚ w Bydgoszczy dodatkowych obiektów przeznaczonych do ćwiczeń na świeżym powietrzu dla osadzonych „N”.

W AŚ w Lublinie w przyszłości planuje się montaż urządzeń umożliwiających wykonywanie ćwiczeń fizycznych na placach spacerowych dla takich osadzonych, a obecnie osadzeni mogą korzystać w świetlicy ze stacjonarnego roweru treningowego.

- wprowadzenie w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie możliwości odbywania przez osadzonych o statusie „N” widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą

odwiedzającą jest zmianą jak najbardziej pożądaną i powinna być przyjmowana także w innych jednostkach, w których przebywają tacy osadzeni (paragraf 50).

Polska realizuje wskazane zalecenie.

Widzenia dla osadzonych „N” we wszystkich jednostkach są udzielane w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, chyba, że zachodzi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa osób odwiedzających lub skazanemu została wymierzona kara dyscyplinarna w postaci udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. W takich przypadkach decyzje podejmuje dyrektor jednostki. Jeśli chodzi natomiast o tymczasowo aresztowanych o statusie „N”, to sposób realizacji widzenia określa w zarządzeniu o zgodzie na widzenie organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje.

wnioski o informacje

- potwierdzenie dokonania w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy przekształcenia jednej z cel mieszkalnych przeznaczonych dla osadzonych z kategorii „N” w świetlicę (paragraf 50).

W dniu 16 stycznia 2014 r. dokonano zmiany przeznaczenia celi mieszkalnej, w której wcześniej przebywali osadzeni „N”, na świetlicę przeznaczoną dla tej kategorii osadzonych.

Materialne warunki pozbawienia wolności

zalecenia

- w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy należy podjąć działania w celu:

- zmniejszenia zaludnienia cel, by zapewnić co najmniej 4 m² powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego w celi wieloosobowej; w celach o powierzchni ok. 6 m² nie powinien być zakwaterowany więcej niż jeden osadzony;*
- ponownego przeanalizowania konstrukcji okien w celach pod takim kątem, by zapewnić osadzonym widok na zewnątrz, poprawić dostęp światła naturalnego oraz zapewnić lepszą wentylację;*
- zapewnienia, by wszystkie cele (w tym kąciki sanitarne i bielizna pościelowa) były utrzymywane w czystości; powinno to obejmować dokonywanie regularnych dezynsekcji;*

- kontynuowania prowadzenia programu remontowego, a w jego ramach – zapewnienia poprawnego działania systemu nagłośnienia przywoławczego oraz pełne (tj. aż do sufitu) wydzielenie kącików sanitarnych znajdujących się w celach (paragraf 55);

Według stanu na dzień 30 kwietnia 2014 r. w AŚ w Bydgoszczy przebywało 383 osadzonych przy pojemności 460 miejsc zakwaterowania, co stanowi 83,3 % zaludnienia jednostki penitencjarnej, uwzględniając obowiązującą w polskim prawie normę 3 m². W tym miejscu, w odniesieniu do wszystkich jednostek, władze polskie deklarują, iż będą czynić starania w celu osiągnięcia normy 4 m² przypadających na jednego osadzonego.

Zalecenia CPT dotyczące czystości są realizowane. Dezynsekcja cel mieszkalnych jest przeprowadzana na bieżąco w miarę zgłaszanych potrzeb. Zgodnie z przepisami rozporządzenia MS ws. warunków bytowych w ZK i AŚ, bielizna pościelowa jest wymieniana co dwa tygodnie lub częściej, w zależności od potrzeb.

Program remontowy będzie kontynuowany. AŚ w Bydgoszczy regularnie i na bieżąco usuwa usterki systemu przywoławczego. W jednostce trwają prace związane z pełną zabudową kącików sanitarnych. W 2013 roku w jednostce zabudowano kąciki sanitarne w 22 celach mieszkalnych, natomiast na 2014 rok planuje się wykonanie zabudowy 30 kącików.

- w Areszcie Śledczym w Lublinie należy podjąć działania w celu:

- zmniejszenia zaludnienia cel tak, by zapewnić co najmniej 4 m² powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego w celi wieloosobowej;
- kontynuowania renowacji pięciu starszych pawilonów mieszkalnych i zapewnienia, że wszystkie cele będą dobrze oświetlone i wyposażone we w pełni wydzielone kąciki sanitarne i że wszystkie sitka natryskowe zostaną uzupełnione;
- ponownego przeanalizowania konstrukcji okien w celach pod takim kątem, by zapewnić osadzonym widok na zewnątrz i zapewnić lepszą wentylację;
- zapewnienia wszystkim osadzonym odpowiedniej ilości niezbędnych środków higieny osobistej oraz detergentów (paragraf 58);

Według stanu na dzień 30 kwietnia 2014 r. w AŚ w Lublinie przebywało 1.030 osadzonych przy pojemności 1.075 miejsca zakwaterowania, co stanowi 95,8 % zaludnienia jednostki penitencjarnej.

W jednostce prowadzone będą dalsze działania w celu kontynuacji remontów starszych pawilonów. Brakujące sitka natryskowe w łaźniach aresztu zostały zamontowane.

Przeanalizowana zostanie możliwość zmian konstrukcyjnych przesłon okiennych w taki sposób, aby zwiększyć dostęp światła naturalnego oraz częściowo zapewnić widok osadzonym na zewnątrz poprzez zastąpienie górnej części przesłony materiałem przezroczystym.

W chwili obecnej rodzaj i ilość środków higieny osobistej wydawanych osadzonym przez administrację jednostek penitencjarnych uregulowane są w odpowiednim rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości, a środki do utrzymania czystości wydawane są zgodnie z wewnętrznymi regulacjami dyrektorów jednostek. W celu poprawy warunków utrzymania higieny osobistej osadzonych oraz czystości w celach, a także ujednoczenia tych warunków w różnych jednostkach, w styczniu 2014 r. wydane zostało nowe rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości ws. warunków bytowych w ZK i AŚ (wejdzie ono w życie 14.08.2014 r.). Rozporządzenie m.in. nakłada obowiązek wydawania osadzonym środków higieny osobistej i środków przeznaczonych do utrzymania czystości w celach mieszkalnych do 5-go dnia każdego miesiąca, zwiększa miesięczną należność niektórych środków, np. papieru toaletowego, nożyka do golenia, szamponu, normuje także kwestię zapewnienia osadzonym środków do utrzymania czystości w celach mieszkalnych, które dotychczas były wydawane wg wewnętrznych regulacji ustalonych przez dyrektorów poszczególnych jednostek. Problematyka zapewnienia osadzonym należytych warunków bytowych jest na bieżąco monitorowana i stanowi przedmiot kontroli przeprowadzanych w jednostkach penitencjarnych.

- w Areszcie Śledczym w Szczecinie należy podjąć działania w celu:

- zmniejszenia zaludnienia cel tak, by zapewnić co najmniej 4 m² powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego w celi wieloosobowej; w celach o powierzchni ok. 7 m² nie powinien być zakwaterowany więcej niż jeden osadzony;*
- kontynuowania programu remontowego (obejmującego instalowanie ścianek w pełni wydzielających kąciki sanitarne w celach) oraz usunięcia problemu wilgoci występującego w niektórych celach;*
- ponownego przeanalizowania konstrukcji okien w celach pawilonu mieszkalnego dla tymczasowo aresztowanych znajdującego się od strony ulicy w celu poprawy dostępu do światła naturalnego i zapewnienia lepszej wentylacji (paragraf 61);*

Według stanu na dzień 30 kwietnia 2014 r. w AŚ w Szczecinie przebywało 452 osadzonych przy pojemności 616 miejsc zakwaterowania, co stanowi 73,3% zaludnienia

jednostki penitencjarnej.

Także w celach o powierzchni ok. 7 m² w AŚ w Szczecinie zachowana jest norma 3 m² powierzchni przypadających na jednego osadzonego. W areszcie tym w roku 2008 zakończono prace remontowe obejmujące zabudowę kąpoków sanitarnych. Wszystkie kąpoki są w pełni wydzielone. Na przełomie lipca i sierpnia 2013 roku przeprowadzono prace remontowe dachu pawilonu B, które spowodowały wyeliminowanie przecieków powodujących pojawianie się wilgoci.

Okna w pawilonie B skierowane w stronę ulicy są zabudowane blendami mającymi uniemożliwić kontakt tymczasowo aresztowanych z osobami postronnymi. W opinii SW blendy nie ograniczają dostępu światła oraz świeżego powietrza do celi. Jednakże w związku z tym, że na rok 2015 przewidziane są prace remontowe uwzględniające docieplenie ścian budynku i w tym czasie blendy zostaną zdemontowane, kierownictwo jednostki ponownie przeanalizuje konieczność powtórnego montażu przesłon okiennych.

- w Areszcie Śledczym w Warszawie – Grochowie należy podjąć działania w celu:

- zmniejszenia zaludnienia cel, by zapewnić co najmniej 4 metry kwadratowe powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego w celi wieloosobowej;*
- kontynuowania programu remontowego (obejmującego pełne wydzielanie kąpoków sanitarnych w celach), ze szczególnym uwzględnieniem cel w Pawilonie D; celi nr 425 w tym Pawilonie oraz celi nr 323 w Pawilonie D powinny zostać wycofane z użytku na czas pełnej renowacji;*
- ponownego przeanalizowania konstrukcji okien w celach Pawilonów D, E i F w celu poprawy dostępu do światła naturalnego, zapewnienia lepszej wentylacji i zapewnienia osadzonym widoku na zewnątrz (paragraf 64);*

Według stanu na dzień 30 kwietnia 2014 r. w AŚ w Warszawie – Grochowie przebywało 695 osadzonych przy pojemności 734 miejsc zakwaterowania, co stanowi 94,7 % zaludnienia jednostki penitencjarnej.

W jednostce realizowany jest program zabudowy kąpoków sanitarnych. W latach 2012 – 2013 wykonano pełną zabudowę kąpoków w 56 celach mieszkalnych, a na rok 2014 planuje się wykonanie 30 takich zabudów. Cele mieszkalne nr 323 oraz 425 zostały wyremontowane.

Przeprowadzona analiza przesłan stosowanych w jednostce wykazała, że nie ograniczają one dostępu powietrza ani światła dziennego. W związku z tym, że uniemożliwiają one nawiązywanie nielegalnych kontaktów przez osadzonych, to ich utrzymanie, w obliczu kategorii AŚ w Warszawie – Grochowie, jest konieczne.

- w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie należy podjąć działania na rzecz:

- zmniejszenia zaludnienia cel, by zapewnić co najmniej 4 m² powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego w celi wieloosobowej;*
- kontynuowania programu remontowego, w tym pełnego wydzielenia kąpoków sanitarnych w celach (paragraf 67).*

Według stanu na dzień 30 kwietnia 2014 r. w AŚ w Warszawie – Mokotowie przebywało 795 osadzonych przy pojemności 959 miejsc zakwaterowania, co stanowi 82,9% zaludnienia jednostki penitencjarnej.

W jednostce realizowany jest program zabudowy kąpoków sanitarnych. W latach 2011 – 2013 wykonano pełną zabudowę kąpoka w 148 celach mieszkalnych, a na rok 2014 planuje się wykonanie 33 takich zabudów.

uwagi

- zachęca się polskie władze do zezwolenia, by osadzeni mężczyźni mogli korzystać z pryszniców co najmniej dwa razy w tygodniu, mając na względzie zapewnienie zgodności z Regulą 19.4 Zrewidowanych Europejskich Reguł Więziennych (paragraf 68);

Zgodnie z obowiązującymi przepisami osadzeni mężczyźni mają prawo do kąpieli co najmniej raz w tygodniu. Brak możliwości częstszych kąpieli wynika jedynie z ograniczeń techniczno – organizacyjnych. W części jednostek realizacja dodatkowych kąpieli jest niemożliwa z powodu niedostatecznej wydajności zainstalowanych urządzeń. Tam jednak, gdzie infrastruktura to umożliwia, kąpiel dodatkową już wprowadzono, np. m.in. w ZK w Medyce, ZK w Kwidzynie, ZK w Oleśnicy oraz AŚ w Poznaniu i AŚ w Prudniku.

Więziennictwo w miarę posiadanych środków modernizuje i będzie modernizować infrastrukturę jednostek w celu wprowadzenia w nieodległej przyszłości dodatkowej kąpieli dla wszystkich osadzonych mężczyzn.

Programy zajęć

zalecenia

- jeśli w wizytowanych jednostkach penitencjarnych mają w przyszłości przebywać nieletni, należy podjąć konieczne środki w celu umożliwienia poddania ich odpowiedniemu do ich wieku reżimowi (paragraf 71);

Informacje na temat ZK dla młodocianych oraz planowanych analiz legislacyjnych w zakresie odrębnego umieszczania osób poniżej 18 roku życia – patrz odpowiedź na zalecenie z paragrafu 44.

K.k.w. nie wyodrębnia spośród osadzonych kategorii osób do 18 roku życia (dalej, roboczo: „nieletni”). Osoby te zaliczane są do skazanych młodocianych (tj. osób, które nie ukończyły 21. roku życia) i podlegają takim samym oddziaływaniom penitencjarnym, jak skazani młodociani. Wynika to z przekonania, iż szczególnym oddziaływaniem powinny zostać objęte wszystkie osoby do 21 roku życia w celu ich skutecznej resocjalizacji.

Od 5 lat udział populacji nieletnich w ogólnej liczbie osadzonych przebywających w AŚ i ZK nie przekracza 1%. Według stanu na dzień 31.12.2013 r. w polskich jednostkach penitencjarnych przebywało łącznie 304 osadzonych do 18. roku życia, w tym:

- w wieku 15 – 16 lat – 1 tymczasowo aresztowany, skazanych - 0,
- w wieku 17 – 18 lat – 203 tymczasowo aresztowanych, 100 skazanych.

Młodocianych w jednostkach penitencjarnych przebywało ogółem 2.398, w tym 1.787 skazanych (ok. 2,5% ogółu populacji skazanych) oraz 711 tymczasowo aresztowanych (ok.11% populacji tymczasowo aresztowanych).

Nieletni podlegają obowiązkowi nauki oraz obowiązkowi szkolnemu. Skazani nieletni są osadzani w ZK, w których funkcjonują odpowiednie dla nich szkoły, i obligatoryjnie kierowani do nauczania. Przerwaną naukę kontynuują w tym samym typie szkoły. W chwili obecnej szkoły funkcjonują na terenie 20 jednostek penitencjarnych. Szkoły te muszą spełniać identyczne wymogi, co szkoły wolnościowe.

Skazani młodociani jako jedyni obligatoryjnie odbywają karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania. Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu społecznie pożądanych

postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. W indywidualnym programie oddziaływania, ustalonym wspólnie ze skazanym, wskazuje się przede rodzaj zatrudnienia lub nauczania, które skazany ma podjąć, kontakty (w szczególności z osobami bliskimi), które ma utrzymywać, oraz sposoby wywiązywania się z ciężących na nim obowiązków oraz inne przedsięwzięcia niezbędne dla przygotowania skazanych do powrotu do społeczeństwa. Na skazanych oddziałuje się m.in. poprzez: pracę, nauczanie, działalność kulturalno-oświatową, społeczną oraz nagradzanie i karanie dyscyplinarne.

Ponadto, w lipcu 2012 r. Dyrektor Generalny SW zwrócił dyrektorom okręgowym uwagę na kwestię postępowania z osadzonymi nieletnimi i polecił m.in. zrealizować szkolenie dla kadry penitencjarnej nt. standardów międzynarodowych oraz zaleceń CPT skierowanych do polskich władz w związku z poprzednimi wizytami.

- należy podjąć działania w celu zapewnienia zorganizowanych zajęć sportowych dla osadzonych w Aresztach Śledczych w Bydgoszczy i Szczecinie (paragraf 72);

- należy podjąć działania w celu zapewnienia, żeby wszyscy osadzeni w wizytowanych jednostkach penitencjarnych mogli spędzać czas na świeżym powietrzu w warunkach umożliwiających im wysiłek fizyczny. Ponadto, wszystkie pola spacerowe powinny zostać wyposażone w miejsca, gdzie można byłoby schronić się przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (paragraf 72).

Lokalizacja AŚ w Bydgoszczy w ścisłym centrum miasta oraz ograniczony rzeźbą terenu obszar jednostki sprawiają, iż na jego terenie brak jest możliwości budowy boiska sportowego. Dlatego dominującą formą rekreacji osadzonych jest udział w rozgrywkach sportowych na terenie świetlic. Skazani w podległym aresztowi Oddziale Zewnętrznym w Bydgoszczy bez przeszkód korzystają z usytuowanych na jego terenie boisk oraz z zorganizowanych form zajęć sportowych poza zakładem karnym. W 2013 roku grupa kilkunastu osadzonych od kwietnia do października brała udział w zajęciach sportowych organizowanych w ramach programu resocjalizacyjnego w obiektach sportowych należących do miasta. W wizytowanej jednostce (a także - w miarę posiadanych środków finansowych - w pozostałych jednostkach) podjęte zostaną działania w celu wyposażenia wszystkich placów spacerowych w zadaszone miejsca chroniące osadzonych przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi.

W AŚ w Szczecinie w najbliższym czasie planowany jest zakup urządzeń do ćwiczeń, które będą wykorzystywane na placach spacerowych jednostki. W jednostce tej prowadzony jest także program readaptacji społecznej „Wychowanie poprzez sport”, w którym w roku 2013 wzięło udział 128 osadzonych. Program kontynuowany jest w 2014 roku. W AŚ w Szczecinie osadzeni młodociani mogą korzystać z dodatkowego spaceru. Ponadto funkcjonuje tam siłownia, z której mogą korzystać osadzeni pod nadzorem wychowawcy. Organizowane są zajęcia sportowe poza terenem aresztu. W kilku oddziałach mieszkalnych znajdują się stoły do gry w ping-ponga. Ze względu na ograniczenia architektoniczne jednostki nie jest możliwe stworzenie boiska ani sali gimnastycznej. Plac spacerowy w AŚ w Szczecinie są wyposażone w ławki oraz w części zadaszone chroniące przed opadami atmosferycznymi. Jeden z placów jest ponadto wyposażony w drążek, poręczę oraz tablicę do koszykówki. Rozważa się również możliwość przystosowania jednego z placów spacerowych do gier zespołowych.

Zapewnienie skazanym i tymczasowo aresztowanym możliwości rekreacji fizycznej na świeżym powietrzu jest na bieżąco monitorowane przez więziennictwo. Ograniczenia w zakresie liczby prowadzonych zajęć sportowych na wolnym powietrzu oraz liczby ich uczestników wynikają także z konieczności realizacji obowiązku izolowania grup tymczasowo aresztowanych ze względu na dobro postępowania.

Opieka zdrowotna

zalecenia

- *zespół opieki zdrowotnej w Areszcie Śledczym w Lublinie powinien zostać wzmocniony:*
 - *przez zatrudnienie co najmniej jednego dodatkowego lekarza ogólnego i pielęgniarzek pracujących łącznie w wymiarze dwóch etatów;*
 - *przez stworzenie pełnoetatowego stanowiska psychiatry (paragraf 73);*

W AŚ w Lublinie oprócz dwóch lekarzy ogólnych, w tym jednego zatrudnionego w pełnym wymiarze etatu (funkcjonariusz SW, kierownik ambulatorium) oraz jednego w wymiarze 0,5 etatu, jest zatrudniony lekarz ogólny w ramach umowy zlecenia. W kwietniu 2014 roku został zatrudniony jeszcze dodatkowy lekarz. W chwili obecnej zatrudnionych jest siedem osób personelu pielęgniarzkiego w wymiarze pełnego etatu (funkcjonariusze SW),

a ich praca jest wzmocniona przez dwie dodatkowe pielęgniarki zatrudnione w ramach umowy zlecenia. Psychiatra zatrudniony w AŚ w Lublinie pracuje w wymiarze 0,55 etatu. Rozważane jest zatrudnienie dodatkowego specjalisty w ramach umowy zlecenia.

- wakat na stanowisku psychiatry w Areszcie Śledczym w Warszawie – Grochowie powinien zostać niezwłocznie obsadzony (paragraf 73);

W dniu 17 czerwca 2013 roku w AŚ w Warszawie – Grochowie został zatrudniony lekarz psychiatra na 0,25 etatu. Porady w tym zakresie są realizowane systematycznie i na bieżąco.

- polskie władze powinny zapewnić, aby w Aresztach Śledczych w Lublinie i w Warszawie – Grochowie zawsze obecna była wykwalifikowana osoba, która mogłaby udzielać pierwszej pomocy, najlepiej, by była to osoba z poświadczonymi kwalifikacjami pielęgniarskimi (paragraf 73);

Powyższe zalecenie jest realizowane przez przeprowadzanie szkoleń w zakresie udzielania pomocy przedmedycznej dla personelu działu ochrony, który pełni służbę w oddziałach mieszkalnych. W przypadku zaistnienia konieczności udzielenia osadzonym pomocy medycznej poza godzinami pracy ambulatorium, korzysta się ze świadczeń Państwowego Ratownictwa Medycznego.

- polskie władze powinny podjąć działania w celu zapewnienia niezwłocznego uzyskiwania precyzyjnej diagnozy i odpowiedniego do stanu zdrowia leczenia dla wszystkich osadzonych (paragraf 74);

Obowiązek zapewnienia skazanemu opieki lekarskiej obciąża administrację zakładu karnego. Decyzje w tym przedmiocie podejmuje dyrektor zakładu, który podlega kontroli sądowej oraz hierarchicznej.

Jedynym ograniczeniem prawa do ochrony zdrowia przysługującego skazanym w porównaniu do ogółu obywateli jest wyłączenie swobody wyboru lekarza. Ograniczenie to jest zgodne z polską Konstytucją – jest nieznaczące, wynika z ustawy, i jest niezbędne, by zapewnić bezpieczeństwo obywateli. Sytuacja taka nie może być uznana za niewłaściwe traktowanie.

Więzienna s.z. realizuje obowiązek zapewnienia opieki zdrowotnej osadzonym przede wszystkim w podmiotach leczniczych AŚ i ZK. W jednostkach penitencjarnych, w których

funkcjonują szpitale, opieka zdrowotna jest zapewniona całodobowo. Ponadto SW współdziała z pozawięziennymi podmiotami leczniczymi, w szczególności w zakresie udzielania świadczeń wysokospecjalistycznych oraz w przypadku konieczności natychmiastowego udzielenia świadczenia ze względu na zagrożenie życia lub zdrowia. Osadzeni przyjmowani są przez personel medyczny bez zbędnej zwłoki, zaś w przypadku zaistnienia potrzeby pilnej konsultacji jest ona realizowana poza kolejnością. W takich sytuacjach osadzeni niekiedy korzystają ze świadczeń medycznych w lepszych warunkach niż pozostali pacjenci.

W 2013 roku lekarze podstawowej opieki zdrowotnej oraz lekarze specjaliści udzielili 1 665 063 porad ambulatoryjnych, z czego 1 638 835 w ramach podmiotów leczniczych dla osób pozbawionych wolności, a 26 228 w pozawięziennych placówkach opieki zdrowotnej. W tym samym okresie 8 368 osadzonych było hospitalizowanych w szpitalach funkcjonujących w strukturze jednostek penitencjarnych, a 1 458 osób pozbawionych wolności przebywało na leczeniu w szpitalach pozawięziennych.

Najwyższa Izba Kontroli w informacji o wynikach kontroli przeprowadzonej w 2012 roku w jednostkach penitencjarnych, która dot. sprawowania opieki medycznej wobec osób pozbawionych wolności, zaznaczyła, że: „Jednostki organizacyjne SW w ramach dostępnych im środków budżetowych zapewniły osobom osadzonym całodobową opiekę medyczną oraz dostęp do niezwłocznego i pełnego zakresu świadczeń zdrowotnych, pomimo zwiększającego się zapotrzebowania na te świadczenia”.

- we wszystkich wizytowanych jednostkach należy podjąć działania w celu polepszenia procedury badania lekarskiego nowo przybyłych osadzonych, w duchu uwag wskazanych w paragrafie 76 (paragraf 76);

Badanie lekarskie i pielęgniarskie nowo przybyłych osób jest wykonywane niezwłocznie. Zasadą jest, że w dniu przyjęcia do aresztu osadzony jest poddawany ocenie sanitarno-epidemiologicznej oraz wywiadowi pod kątem przebytych chorób, w tym m.in. gruźlicy, padaczki, HIV (w przypadku wyrażenia zgody osadzeni mają możliwość wykonania bezpłatnego badania w tym kierunku). Procedura badania lekarskiego obejmuje również badanie radiologiczne klatki piersiowej w celu wykrycia gruźlicy, natomiast badania w kierunku wirusowego zapalenia wątroby są wykonywane w przypadku zaistnienia wskazań

medycznych.

Ponadto, osoby zatrzymane przez policję przed osadzeniem w ZK lub AŚ są badane w społecznych placówkach s.z. w celu określenia możliwości pobytu w jednostce penitencjarnej.

Ewentualne wprowadzenie innego systemu wymagałoby zapewnienia w niemal 150 jednostkach penitencjarnych obsady lekarskiej w dni ustawowo wolne od pracy, np. w formie dyżurów, co wymagałoby zatrudnienia dodatkowej kadry medycznej i znacznych środków na wynagrodzenia. Model taki dublowałby funkcje pełnione przez Państwowe Ratownictwo Medyczne.

- polskie władze powinny zapewnić, że dokumentacja przygotowywana po przeprowadzeniu badania lekarskiego nowo przybyłych osadzonych zawierała:

(i) opis uwag osoby poddanej badaniu istotnych z punktu widzenia badania lekarskiego (w tym przedstawiony przez niego/ją opis stanu jego/jej zdrowia i jakiegokolwiek zarzuty dotyczące niewłaściwego traktowania);

(ii) pełne obiektywne ustalenia lekarskie dokonane na podstawie dokładnego badania;

(iii) uwagi lekarza w związku z informacjami wskazanymi w punktach i) i ii), wskazujące na zgodność pomiędzy przedstawionymi zarzutami a obiektywnymi ustaleniami lekarskimi (paragraf 78);

- dokumentacja przygotowana po przeprowadzeniu badania lekarskiego powinna również zawierać wyniki dodatkowo przeprowadzonych badań, szczegółowe wyniki konsultacji specjalistycznych, opis sposobu leczenia obrażeń, a także informację o wszelkich innych przeprowadzonych procedurach (paragraf 78);

- dokumentacja badania lekarskiego przeprowadzonego w przypadkach bardzo poważnych obrażeń powinna być umieszczana na specjalnym formularzu przeznaczonym do tego celu i zawierać „mapę” ciała przeznaczoną do zaznaczenia miejsc poważnych obrażeń, która będzie przechowywana w dokumentacji medycznej osadzonego. Także zdjęcia, jeśli zostały zrobione, powinny zostać zamieszczone w dokumentacji medycznej osadzonego. Dodatkowo, w każdej jednostce penitencjarnej powinno prowadzić się specjalny rejestr urazów, w którym odnotowywać należy wszystkie rodzaje obrażeń (paragraf 78);

- istniejące procedury powinny zostać przeanalizowane w celu zapewnienia, by zawsze, gdy odnotowane obrażenia odpowiadają doniesieniom osadzonego o niewłaściwym traktowaniu (albo które, nawet w przypadku braku doniesień wskazują na niewłaściwe traktowanie), były niezwłocznie i systematycznie przekazywane do wiadomości właściwego prokuratora, niezależnie od życzenia osadzonego. Wyniki badań powinny być także dostępne dla osadzonego, którego dotyczą, i jego albo jej prawnika (paragraf 78);

Dokumentacja medyczna prowadzona w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności swoim zakresem obejmuje co do zasady informacje określone przez CPT w zaleceniu.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, w przypadku stwierdzenia u osadzonego obrażeń ciała, lekarz odnotowuje w książce zdrowia ten fakt wraz z opisem miejsca i zakresem stwierdzonego obrażenia. Ponadto, sporządza i przekazuje dyrektorowi jednostki notatkę służbową w powyższej sprawie. Zawarte w dokumentacji medycznej pełne informacje o stanie zdrowia, w tym ewentualnych obrażeniach, są udostępniane osadzonemu, a także osobom przez niego upoważnionym oraz podmiotom udzielającym świadczeń zdrowotnych.

Nie stosuje się specjalnego formularza zawierającego mapę ciała przeznaczoną do zaznaczania miejsc poważnych obrażeń oraz specjalnego rejestru urazów. Dane tego rodzaju są odnotowywane w dokumentacji medycznej w formie opisowej. Wprowadzanie innych dokumentów, jak np. „rejestru obrażeń”, zmuszałoby personel medyczny do nieuzasadnionego dublowania zapisów.

- polskie władze powinny podjąć środki w celu doprowadzenia do zgodności praktyki ze wskazaniami określonymi w paragrafie 79. Badania lekarskie osadzonych powinny zawsze być przeprowadzane w miejscu, gdzie jego uczestnicy nie będą słyszani ani widziani przez personel niemedyczny, chyba że lekarz prowadzący badanie wystąpi w konkretnym przypadku z prośbą innej treści (paragraf 79);

W dniu 26 lutego 2014 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją przepisów, które nakazywały każdorazową obecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego podczas udzielania świadczenia zdrowotnego skazanemu, uznając, że rozwiązanie to w sposób nieproporcjonalny ogranicza prawo osoby osadzonej do prywatności. Przepisy te, decyzją Trybunału, stracą moc 8 marca 2015 r. Polska

podejmie prace legislacyjne w celu przyjęcia w ich miejsce postanowień dostosowanych do standardów określonych w wyroku Trybunału Konstytucyjnego oraz w zaleceniu CPT.

- polskie władze powinny zaprzestać polityki rutynowego stosowania podczas badania lekarskiego środków ograniczających wolność osadzonego należącego do kategorii „niebezpieczny” (paragraf 80);

Przeprowadzona w związku z zaleceniem CPT analiza stosowania śpb podczas badania lekarskiego osadzonych „N” wykazała, że środki te nie były stosowane rutynowo. Były także stosowane zgodnie z obowiązującym prawem.

Stosowanie środków prewencyjnych wobec skazanych „N” podczas udzielania porad medycznych jest określone przepisami prawa. Przewidują one, że w celu zapobieżenia ucieczce osoby pozbawionej wolności bądź objawom jej czynnej agresji lub autoagresji można zastosować jako środki prewencyjne: siłę fizyczną, kask ochronny, kajdanki lub pas obezwładniający. Ponadto, w czasie wykonywania obowiązków służbowych w bezpośrednim kontakcie z osadzonym „N”, oddziałowy i funkcjonariusz z nim współdziałający pełnią służbę w kamizelkach ochronnych i wyposażeni są w osobiste sygnalizatory alarmowe oraz dozwolone przepisami prawa środki przymusu bezpośredniego.

Wskazana analiza wykazała, że w praktyce środki prewencyjne (kajdanki) stosowane są jedynie w celu doprowadzenia skazanych „N” na badanie lekarskie oraz po jego zakończeniu. W trakcie badań osadzeni „N” są rozkuwani i traktowani jak inni pacjenci, za wyjątkiem sytuacji, gdy np. zachowują się w sposób agresywny, stwarzając zagrożenie dla lekarza przeprowadzającego badanie. Praktyka stosowania śpb jest więc zgodna z zaleceniem CPT.

- polskie władze powinny opracować i wdrożyć całościową politykę zapewniania opieki osadzonym z problemami narkotykowymi. Powinno zostać przeprowadzone specjalne szkolenie dotyczące tego zagadnienia skierowane do personelu ochrony zdrowia w jednostkach penitencjarnych (paragraf 81);

W chwili obecnej pacjenci uzależnieni od narkotyków mają zapewnioną opiekę lekarską, pielęgniarską oraz psychologiczną, a w celu kontynuowania terapii są kierowani do więziennych oddziałów terapeutycznych dla osób uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych. W przypadku zaistnienia takich wskazań osadzeni uzależnieni od

narkotyków poddawani są detoksykacji.

Ponadto, wszyscy osadzeni w AŚ i ZK przy przyjęciu do jednostki zapoznawani są z problematyką zakażenia wirusem HIV, a także biorą udział w szkoleniach, w trakcie których przekazuje się im informacje na temat szkodliwości przyjmowania narkotyków oraz redukcji szkód.

Obecnie więzienna s.z. uczestniczy w realizacji *Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii*, w ramach którego w dwudziestu trzech jednostkach penitencjarnych wdrożono programy substytucyjne. Personel więziennej s.z. i terapeutyczny (posiadający stosowne certyfikaty), zapewnia osadzonym przyjmującym substytut kompleksową opiekę medyczną i terapeutyczną zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie regulacjami prawnymi.

Szkolenia na temat programów substytucyjnych oraz redukcji szkód, organizowane dla personelu lekarskiego i pielęgniarskiego, prowadzone są systematycznie i odbywają się we współpracy z Krajowym Biurem do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii. Dodatkowo, tematy te są również przedmiotem szkoleń wewnętrznych w jednostkach penitencjarnych.

W związku ze zwiększającą się z roku na rok liczbą osób wymagających kontynuacji leczenia substytucyjnego podjęto działania w celu wprowadzenia „*Programu substytucyjnego dla osób pozbawionych wolności przebywających w jednostkach penitencjarnych w Polsce*”, który obejmowałby osadzonych uzależnionych od środków odurzających w każdym AŚ i ZK.

- należy podjąć działania na rzecz zapewnienia bardziej przyjaznych i osobistych warunków panujących na oddziale psychiatrycznym szpitala Aresztu Śledczego w Warszawie – Mokotowie (paragraf 83);

- należy podjąć działania w celu usunięcia wskazanych w paragrafie 83 problemów zauważonych w szpitalu w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie; wyposażenie kącików sanitarnych w pełne ścianki działowe powinno być traktowane jako priorytet (paragraf 83);

Kierownictwo jednostki rozważy podjęcie działań w celu nadania warunkom panującym na oddziale psychiatrycznym szpitala AŚ w Warszawie – Mokotowie bardziej przyjaznego i osobistego charakteru, z uwzględnieniem wymogów bezpieczeństwa.

W związku z zaleceniem CPT zbadano stan czystości wskazanego szpitala. Polskie władze nie mogą zgodzić się ze stwierdzeniem, iż „stopień czystości na terenie szpitala pozostawiał trochę do życzenia”. Teren ten jest sprzątny systematycznie, co potwierdzają regularnie przeprowadzane badania sanitarne i epidemiologiczne.

Jeśli zaś chodzi o powierzchnię cel przypadającą na jednego osadzonego, to wg stanu na dzień 6 maja 2014 r., wszystkie cele spełniają wyznaczoną w k.k.w. normę 3 m², a ponad połowa cel – normę 4 m² albo więcej.

Ponadto, na oddziale chorób wewnętrznych wykonano pełną zabudowę kąpoków sanitarnych. W harmonogramie prac remontowych na rok 2014 ujęto wykonanie kąpoków w pozostałych oddziałach szpitalnych.

- należy podjąć działania w celu opracowania na oddziale psychiatrycznym szpitala Aresztu Śledczego w Warszawie – Mokotowie bardziej różnorodnych zajęć terapeutycznych psychospołecznych skierowanych do pacjentów, w szczególności tych, którzy pozostają na oddziale przez dłuższy okres; terapia zajęciowa powinna stanowić integralną część programu rehabilitacji. W tym też kontekście, należy rozważyć zasadność zatrudnienia terapeuty zajęciowego (paragraf 84);

W związku z zaleceniem CPT przeanalizowano sytuację we wskazanym szpitalu. Niestety w obecnym stanie, ze względu na rozmieszczenie oddziału psychiatrycznego, nie ma możliwości wygospodarowania pomieszczenia na terapię zajęciową, a co za tym idzie, brak jest podstaw do zatrudnienia terapeuty.

- należy podjąć działania w celu zapewnienia stosowania indywidualnego podejścia odnośnie do ubioru pacjentów w szpitalach Aresztów Śledczych w Warszawie – Mokotowie i w Szczecinie. Pacjenci powinni mieć prawo przez cały dzień nosić swoje ubranie dzienne (paragrafy 85 i 92);

- należy zaprzestać obowiązującej w szpitalu Aresztu Śledczego w Bydgoszczy polityki wymagania, by pacjenci nosili piżamy ilekroć muszą opuścić swój pokój (np. w związku z konsultacjami lekarskimi, zajęciami na świeżym powietrzu, widzeniami) (paragraf 88).

W szpitalach AŚ w Warszawie – Mokotowie i AŚ w Szczecinie pacjenci mają możliwość korzystania ze swojej odzieży – wyłącznie od osadzonego zależy, czy będzie przebierał się w ubrania dzienne, czy też chodził w piżamie. Praktyka pokazuje, że

w większości przypadków pacjenci preferują piżamy szpitalne - taka sytuacja miała miejsce podczas wizytacji przedstawicieli CPT.

W AŚ w Bydgoszczy pacjenci szpitala ubrani są w piżamy zgodnie z regulaminem szpitala ze względów medycznych i epidemiologicznych. W opinii kierownictwa AŚ, piżama jest odpowiednim rodzajem odzieży dla osadzonego, który jako pacjent szpitala większość czasu spędza w łóżku oraz nierzadko wielokrotnie w ciągu dnia korzysta z badań i zabiegów medycznych wymagających rozbierania się. Obecnie nie są planowane zmiany regulaminu w powyższym zakresie.

Pacjenci wskazanych szpitali w przypadku korzystania z widzeń, spacerów czy wyjść na konsultacje poza oddział korzystają ze szlafroków oraz zapewnia się im, stosownie do pory roku, kurtki. Zaznaczyć także należy, że odzież szpitalna jest prana i dezynfekowana w specjalnych warunkach, co ma szczególne znaczenie w przypadku oddziałów zabiegowych.

W latach 2012 – 2013 w AŚ w Szczecinie oraz AŚ w Warszawie – Mokotowie nie odnotowano żadnych wniosków, próśb bądź skarg dotyczących stygmatyzacji pacjentów z powodu używania piżam szpitalnych. W roku 2013 odnotowano jedną skargę w AŚ w Bydgoszczy (dot. jakości piżamy, którą otrzymał osadzony). W wyniku przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego została ona uznana za nieuzasadnioną.

- obowiązująca obecnie praktyka na oddziałach psychiatrycznych szpitali w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie i w Szczecinie dotycząca stosowania środków przymusu bezpośredniego powinna zostać zmieniona w duchu uwag przedstawionych w paragrafie 86 (paragraf 86 i 93);

- praktyka obowiązująca na oddziale psychiatrycznym szpitala w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie (jak również wszędzie indziej, gdzie ona występuje) dotycząca czasu stosowania środków przymusu mechanicznego powinna zostać poddana przeglądowi w świetle uwag przedstawionych w paragrafie 86 (paragraf 86);

Zgodnie z polskimi przepisami, stosowanie śpb wobec osób z zaburzeniami psychicznymi może mieć zastosowanie m.in. wtedy, gdy osoby te dopuszczają się zamachu przeciwko życiu lub zdrowiu własnemu lub innej osoby bądź w sposób gwałtowny niszczą lub uszkadzają przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu. Decyzję w sprawie zastosowania takich środków podejmuje lekarz, a każdy przypadek zastosowania przymusu bezpośredniego odnotowuje się w dokumentacji medycznej. Stosowanie śpb trwa tylko do czasu ustania

przyczyny ich zastosowania. Ponadto, zachowanie osadzonego, wobec którego użyto śpb, podlega stałej kontroli za pomocą monitoringu, a także kontroli bezpośredniej przez członka personelu, która w ciągu doby dokonywana jest wielokrotnie.

W oddziale psychiatrii szpitala AŚ w Warszawie – Mokotowie, pacjent, wobec którego zastosowano środek przymusu bezpośredniego, jest umieszczany w monitorowanej celi. Personel pielęgniarstwa co 15 minut sprawdza stan osoby unieruchomionej oraz pomaga przy posiłkach, czynnościach fizjologicznych i higienicznych.

W szpitalu AŚ w Szczecinie środki przymusu bezpośredniego w szpitalnym oddziale psychiatrii są stosowane w sali jednoosobowej pod stałym nadzorem personelu pielęgniarstwa. W opinii SW wskazany rodzaj monitoringu jest właściwy.

uwagi

- większość pokoi w szpitalu w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie była raczej ciasna (paragraf 83);

We wszystkich celach mieszkalnych znajdujących się w oddziałach szpitalnych zachowana jest norma 3 m² przypadających na jednego osadzonego.

- należy rozważyć przystosowanie wspólnych urządzeń sanitarnych we wszystkich oddziałach szpitala Aresztu Śledczego w Warszawie – Mokotowie na potrzeby osób z niepełnosprawnościami (paragraf 83);

Zaplanowano dostosowanie oraz wyposażenie w sprzęt dla osób niepełnosprawnych łaźni w oddziale chirurgii ogólnej i psychiatrii sądowej. Ze względów technicznych niemożliwym jest przystosowanie pozostałych wspólnych pomieszczeń sanitarnych na potrzeby osób z niepełnosprawnością.

- niektóre pokoje w szpitalu w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy były raczej ciasne i mierzyły mniej niż 4 m² powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego pacjenta (paragraf 88);

Oddział szpitalny AŚ w Bydgoszczy dysponuje 10 celami szpitalnymi spełniającymi normę 4 m² na jednego osadzonego oraz 10 celami spełniającymi normę 3 m² na jednego osadzonego. We wszystkich pokojach łóżkowych szpitala zachowane są wymogi, by łóżka były dostępne przynajmniej z dwóch stron, a odstępy między nimi umożliwiały swobodny dostęp do pacjentów.

- nie ma żadnego medycznego uzasadnienia dla unieruchomienia trwającego 36 i pół godziny (paragraf 90).

Przypadek tak długiego stosowania unieruchomienia w AŚ w Bydgoszczy został przeanalizowany przez prokuraturę (wyjaśnienia – patrz niżej – odpowiedź na zalecenie z paragrafu 90 w części „wnioski o informacje”).

Od chwili wydarzeń wspomnianych powyżej, w życie weszło rozporządzenie Ministra Zdrowia¹, wprowadzające dodatkowe warunki dot. stosowania środków przymusu, co zwiększyło stopień ochrony osoby, wobec której środek jest stosowany. Rozporządzenie określa łączny czas stosowania unieruchomienia na maksymalnie 4 godziny. Decyzję o zastosowaniu unieruchomienia podejmuje albo zatwierdza bezzwłocznie lekarz. Dalsze stosowanie przymusu bezpośredniego lekarz może przedłużyć po osobistym badaniu pacjenta tylko na następne dwa okresy nie dłuższe niż sześć godzin. Po tym czasie dalsze unieruchomienie pacjenta na kolejne 6-godzinne okresy jest możliwe wyłącznie po osobistym badaniu, a nadto uzyskaniu opinii innego lekarza psychiatry. Po upływie 24 godzin unieruchomienia lekarz ma obowiązek powiadomienia o tym fakcie ordynatora oddziału. Podczas unieruchomienia stan fizyczny pacjenta kontroluje pielęgniarka nie rzadziej niż co 15 minut, również w czasie jego snu.

wnioski o informacje

- *stanowisko polskich władz na temat skarg dotyczących jakości opieki zdrowotnej otrzymanych przez delegację od osadzonych w Bydgoszczy, zarówno w areszcie śledczym, jak i w szpitalu więziennym, oraz w Areszcie Śledczym w Warszawie – Grochowie (paragraf 75);*

W AŚ w Bydgoszczy nie odnotowano sytuacji, w której odmówiono by leczenia osobie pozbawionej wolności z powodu braku leków. W przypadku przybycia do jednostki pacjenta, który przyjmuje preparat w tym momencie niedostępny, lekarz zleca czasowo preparat zastępczy (z tej samej grupy lub lek podobnie działający), aby kontynuować terapię dla dobra pacjenta.

W AŚ w Warszawie - Grochowie w chwili obecnej zaopatrzenie w leki jest zapewnione.

¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 czerwca 2012r w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego stosowania (Dz.U.2012.740)

Zaznaczyć należy, że o sposobie i miejscu leczenia decyduje lekarz więzienny, którego postępowanie określa m.in. ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentystry. W przypadku ewentualnych wątpliwości dotyczących naruszenia przepisów przez lekarza stwierdzonych w postępowaniu skargowym, są one przekazywane do rozpoznania przez Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej Lekarzy.

- stanowisko polskich władz odnośnie do braku wsparcia dla pacjentów, którzy podczas swojego pobytu w szpitalu w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy byli palaczami (paragraf 89);

W polskich jednostkach penitencjarnych prowadzony jest mający ogólnokrajowy zasięg Program Ograniczenia Następstw Palenia Tytoniu, w ramach którego zapewnia się wsparcie osadzonym uzależnionym od tytoniu w postaci: udzielania porad antynikotynowych, upowszechniania zdrowego trybu życia oraz prowadzenia programów edukacyjnych. W ubiegłym roku wśród osadzonych AŚ w Bydgoszczy przeprowadzono następujące programy edukacyjne dot. problemów uzależnienia od tytoniu: "Kręta droga", "Poza kontrolą", "Życie bez papierosa", „W zdrowym ciele zdrowy duch". Zgodnie z aktualnymi wytycznymi, farmakologiczne leczenie uzależnienia od tytoniu (w tym nikotynową terapię zastępczą) stosuje się na zasadzie dobrowolności u pacjentów odpowiednio zmotywowanych i gotowych do rzucenia palenia, mając na uwadze również możliwe działania uboczne takiej terapii.

- wyniki ponownego rozpatrzenia wskazanej w paragrafie 90 sprawy osadzonego, który zmarł w szpitalu w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy 8 marca 2012 r. (paragraf 90).

Prokuratura Rejonowa Bydgoszcz - Południe w Bydgoszczy prowadziła śledztwo o sygn. akt 2 Ds. 404/12 w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci A, tj. o czyn z art. 155 k.k, które zakończyło się decyzją o braku przesłanek do podejmowania dalszych czynności w tej sprawie. Prokuratura nadrzędna, tzn. Prokuratura Okręgowa w Bydgoszczy, na skutek polecenia Prokuratury Generalnej, dokonała analizy akt śledztwa Prokuratury Rejonowej Bydgoszcz - Południe w Bydgoszczy i w efekcie nie znalazła podstaw do kwestionowania stanowiska Prokuratora Rejonowego Bydgoszcz - Południe.

Zdaniem Prokuratury Okręgowej w Bydgoszczy, podjęte wobec A działania ukierunkowane były na zwiększenie szansy jego wyleczenia. Wydłużone stosowanie pasów uzasadnione było zapewnieniem możliwości leczenia farmakologicznego, którego skuteczność znacznie ograniczały objawy majaczenia i pobudzenia psychoruchowego.

Decyzję o zastosowaniu przymusu bezpośredniego, jak i o przedłużeniu unieruchomienia podejmowano w zgodzie z wymogami obowiązującego w czasie zdarzenia rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 sierpnia 1995 roku. Stosowanie omawianego środka przymusu zostało udokumentowane w sposób określony w obowiązujących w tamtym czasie przepisach.

Prokuratura wskazała ponadto, że zgromadzone w czasie postępowania dane w żaden sposób nie uzasadniają podejrzenia, jakoby do zgonu A mogło przyczynić się trwające 36 godzin unieruchomienie. Wdrożone leczenie z pewnością było adekwatne do jego stanu zdrowia. Zasadnie uznano więc, że przyjęcie A do jednostki penitencjarnej oraz zastosowanie środków przymusu w postaci pasów zabezpieczających były zgodne z prawem. Ponadto dokumentacja medyczna zewnętrznych i wewnętrznych oględzin zwłok A oraz wydana w tym przedmiocie opinia, jak również powołane powyżej okoliczności nie potwierdzają podejrzenia, iż tak długie unieruchomienie pacjenta mogło przyczynić się do jego zgonu. Działania podejmowane wobec niego zmierzały do poprawy stanu zdrowia i według oceny tej jednostki nie mogą być traktowane jako naruszenie zakazu niehumanitarnego lub poniżającego traktowania.

Inne kwestie

zalecenia

- stosowne przepisy prawa powinny zostać zmienione w celu przyznania wszystkim kategoriom osadzonych prawa do równoważnika co najmniej jednej godziny widzenia na tydzień; najlepiej byłoby, gdyby osadzeni mogli uzyskać widzenie w każdym tygodniu (paragraf 94);

Rząd przeanalizował zalecenie CPT, jednak w jego opinii obowiązujące obecnie regulacje, w szczególności biorąc pod uwagę możliwość zwiększenia uprawnień do widzeń jako nagrody, pozwalają osadzonym na utrzymywanie kontaktów zewnętrznych.

Zakłady karne różnią się w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem, dlatego też w ZK o najostrzejszym rygorze (ZK typu zamkniętego) liczba widzeń jest ograniczona do dwóch w miesiącu. Skazani w ZK typu półotwartego mogą natomiast korzystać z trzech widzeń w miesiącu, zaś otwartego -

z nieograniczonej liczby widzeń.

Niezależnie od typu ZK, w którym skazany odbywa karę, może on w trybie nagrody otrzymać zezwolenie na dodatkowe lub dłuższe widzenie, zezwolenie na widzenie bez osoby nadzorującej lub zezwolenie na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej.

- polskie władze powinny bez dalszej zwłoki zapewnić zgodność odpowiednich przepisów prawa polskiego z zasadą, zgodnie z którą osadzeni tymczasowo aresztowani mogliby co do zasady uzyskiwać widzenia i byli uprawnieni do komunikowania się ze swoją rodziną i innymi osobami (w tym przez telefon) w taki sam sposób, jak osadzeni skazani (paragraf 95);

Środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania ma na celu zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego. Głównymi przesłankami jego zastosowania są, z jednej strony, uzasadniona obawa, że podejrzany lub oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne, z drugiej natomiast - uzasadniona obawa jego ucieczki lub ukrycia się. Dlatego też przyjęte zasady dot. komunikacji osadzonych ze światem zewnętrznym muszą wiązać się z ograniczeniami i pewną kontrolą organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Stan obecny

Zgodnie z polskim prawem tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po wydaniu zgody przez organ, do którego dyspozycji pozostaje (sądu lub prokuratora).

Tymczasowo aresztowany ma prawo do co najmniej jednego widzenia w miesiącu z osobą należącą do kręgu osób najbliższych. Odmowa wyrażenia zgody na widzenie z taką osobą może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że widzenie zostanie wykorzystane w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego albo do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa. Na odmowę wyrażenia zgody na widzenie tymczasowo aresztowanego z osobą najbliższą, tymczasowo aresztowanemu oraz osobie ubiegającej się o widzenie przysługuje zażalenie do sądu, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany, a w postępowaniu przygotowawczym - do prokuratora nadrzędnego.

W przypadku, gdy nie ma przeciwwskazań do częstszych kontaktów ze światem zewnętrznym, widzenia udzielane są częściej.

Proponowane zmiany

MS prowadzi prace nad nowelizacją k.k. mającą m.in. na celu zapewnienie tymczasowo aresztowanemu możliwości korzystania z aparatu telefonicznego pod warunkiem uzyskania zgody organu, do którego dyspozycji pozostaje, i pod warunkiem, że nie występują podstawy odmowy wyrażenia takiej zgody, tj.:

- uzasadniona obawa, że rozmowa telefoniczna może zostać wykorzystana w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego lub do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do popełnienia czynu zabronionego, albo
- gdy wcześniej podstawą zastosowania lub przedłużenia tymczasowego aresztowania była uzasadniona obawa, iż tymczasowo aresztowany będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne lub gdy obawa taka ujawniła się już w trakcie tymczasowego aresztowania, które zostało zastosowane lub przedłużone z innej przyczyny.

Odmowa wyrażenia zgody na kontakt telefoniczny podlegać będzie zaskarżeniu.

Obecnie projekt jest przedmiotem prac Rady Ministrów.

- maksymalny okres stosowania izolacji jako kary dyscyplinarnej powinien wynosić nie więcej niż 14 dni za konkretne przewinienie, a najlepiej, by był on krótszy. Ponadto, istnieć powinien zakaz stosowania następujących po sobie kar dyscyplinarnych, które to stosowanie skutkowałoby nieprzerwanym okresem odosobnienia osadzonego poza maksymalny dopuszczalny czas. Jeżeli jakiegokolwiek przewinienie popełnione przez osadzonego wymagałoby zastosowania bardziej surowych sankcji, to powinno to nastąpić w ramach systemu odpowiedzialności karnej (paragraf 98);

Karę umieszczenia w celi izolacyjnej można wymierzyć skazanemu, który popełnił przekroczenie naruszające w poważnym stopniu dyscyplinę i porządek w ZK. Jako przesłanki do wymierzenia tej kary przyjmuje się, w większości przypadków, zachowania agresywne wobec współosadzonych lub przełożonych oraz wielokrotne popełnianie przez skazanego przekroczeń i niepoddawanie się innym oddziaływaniom wychowawczym.

Kara ta jest stosowana bardzo rzadko i w przypadkach szczególnie poważnych regulaminowych przekroczeń dyscyplinarnych. Przed jej wymierzeniem lekarz lub psycholog

wyduje pisemną opinię o zdolności skazanego do odbycia tej kary, a wymierzenie jej w wymiarze powyżej 14 dni wymaga zgody sędziego penitencjarnego. Często praktyką jest zawieszenie wykonania kary na okres do 3 miesięcy, a także darowanie jej części w przypadku, gdy przyniosła ona pożądany efekt wychowawczy w postaci zrozumienia przez skazanego konsekwencji powtarzania przekroczeń powodujących odpowiedzialność dyscyplinarną. W przeważającej liczbie przypadków kara powyższa jest wymierzana do 14 dni, zatem ma ona postulowany przez CPT krótkotrwały charakter. Największą dolegliwość dla skazanego może powodować pozbawienie korzystania z widzeń i samoinkasującego aparatu telefonicznego, k.k.w. dopuszcza jednak możliwość udzielenia skazanemu widzenia lub rozmowy telefonicznej w trakcie wykonywania tej kary.

Ponowne wymierzenie kary dyscyplinarnej nie może nastąpić w taki sposób, aby była ona bezpośrednim przedłużeniem odbywania takiej samej kary, chyba że łączny okres trwania wymierzonych kar nie przekracza przewidzianej granicy czasu trwania tej kary.

Odnosząc się do zalecenia CPT należy stwierdzić, że w przypadku najpoważniejszych przekroczeń dyscyplinarnych (np. dotkliwego pobicia współwięźnia) może dojść do zbiegu przekroczenia dyscyplinarnego z przestępstwem. Oznacza to, że osadzony jednym takim czynem popełnia zarówno przestępstwo (pobicie), jak i przekroczenie regulaminowe (naruszenie porządku w ZK). Umieszczany jest wówczas w celi izolacyjnej, a jednocześnie niezwłocznie zawiadamia się prokuratora, który decyduje o ewentualnym przedstawieniu zarzutów. W takim przypadku osadzony przebywa w celi izolacyjnej tylko z powodu naruszenia porządku w ZK, a nie za pobicie i tylko przez krótki czas, tj. do 14 dni, co wskazuje, że praktyka jej stosowania odpowiada zaleceniu CPT.

W 2013 r. analizowana kara dyscyplinarna została zastosowana 4.080 razy, wobec ok. 4,6 % ogółu średniej populacji w tym roku. Średni okres trwania ww. kary dyscyplinarnej wyniósł 12 dni.

- osadzonym, na których ciężą zarzuty dyscyplinarne należy zagwarantować w sposób formalny następujące prawa:

- *do bycia poinformowanymi niezwłocznie, szczegółowo i w języku, który rozumieją, o naturze wniesionego przeciwko nim zarzutu;*
- *do przyznania im wystarczającego czasu dla przygotowania obrony oraz do bycia wysłuchanymi bezpośrednio przez organ podejmujący decyzję;*

- *do wzywania świadków we własnym imieniu oraz do przeanalizowania dowodów strony przeciwnej;*
- *do bycia wysłuchanymi w kwestii złagodzenia kary w przypadku, gdy osadzony został uznany za winnego przez dyrektora [jednostki penitencjarnej];*
- *do otrzymania kopii decyzji dyscyplinarnej, w której wskazano możliwości wniesienia środka odwoławczego (paragraf 99);*

Gwarancje praw osadzonych, na których ciężą zarzuty dyscyplinarne, są przewidziane w k.k.w. Decyzję o ukaraniu karą dyscyplinarną wydaje się na piśmie i podaje do wiadomości skazanemu (k.k.w. nie nakazuje przekazaniu mu kopii decyzji) wraz ze wskazaniem możliwości wniesienia środka odwoławczego. Na decyzję skazany może wnieść skargę, o czym jest informowany ustnie przez dyrektora ZK lub osobę przez niego upoważnioną w trakcie wymierzania ww. kary.

W przypadku złożenia przez skazanego skargi, decyzje o ukaraniu karą dyscyplinarną są udostępniane organom nadzoru penitencjarnego oraz innym upoważnionym stosownymi przepisami instytucjom (m.in. Rzecznikowi Praw Obywatelskich) w celu zbadania ich zasadności.

- polskie władze powinny przeanalizować istniejące regulacje i praktyki dotyczące roli lekarza więziennego w odniesieniu do kwestii kar dyscyplinarnych. W tym względzie należy wziąć pod uwagę komentarze CPT zamieszczone w jego 21. Raporcie Ogólnym (paragraf 100);

Rząd przeanalizował zalecenie CPT, uznał jednak, że zmiany we wskazanym zakresie nie byłyby właściwe z punktu widzenia ochrony praw osadzonych.

Kara dyscyplinarna w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej jest karą uciążliwą, niosącą ze sobą określone obciążenia wynikające z pobytu ukaranego w celi jednoosobowej. Dlatego też przed jej wymierzeniem skazany jest poddawany konsultacji lekarskiej lub psychologicznej, która ma ocenić jego zdolność do odbycia tej kary pod kątem aktualnego stanu psychicznego, fizycznego, oraz wykluczyć ewentualne skłonności autoagresywne. Opinia lekarza co do skutków dla stanu zdrowia skazanego w razie wymierzenia tej kary, w zależności od jej wniosków, może być podstawą do odstąpienia od jej wymierzenia, wymierzenia innej kary bądź wymierzenia kary z jednoczesnym odroczeniem wykonania. Pozytywne relacje między lekarzem lub psychologiem a skazanym nie są zaburzone,

ponieważ działania tych podmiotów wynikają z dbałości o bezpieczeństwo osadzonego.

W chwili obecnej nie przewiduje się nowelizacji k.k.w. w tym zakresie.

- reguły dotyczące kar dyscyplinarnych powinny zostać zmienione tak, by zapewnić, że nie będą one obejmować całkowitego zakazu kontaktowania się z rodziną, a jakiegokolwiek ograniczenia takich kontaktów stosowane jako kara powinny być nakładane jedynie, gdy przewinienie miało związek z takimi kontaktami (paragraf 101);

Zastosowanie kar dyscyplinarnych nie niesie z sobą całkowitego zakazu kontaktów. Skazani ukarani karami dyscyplinarnymi (z wyłączeniem umieszczenia w celi dyscyplinarnej) mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych oraz z widzeń z osobami bliskimi. Prawo pisania listów oraz odbioru korespondencji mają również skazani umieszczeni w celach izolacyjnych.

- polskie władze powinny podjąć konieczne środki, by zapewnić, że wszystkie zasady i standardy minimalne wymienione w paragrafie 104 były stosowane w jednostkach penitencjarnych, w których stosowane są środki przymusu mechanicznego, w tym w drodze przyjęcia koniecznych regulacji oraz właściwych szkoleń dla personelu (paragraf 104);

Zalecenie jest realizowane.

Przed użyciem środków przymusu bezpośredniego funkcjonariusze SW obowiązani są do wezwania osoby do zgodnego z prawem zachowania się oraz uprzedzenia o możliwości użycia śpb w przypadku niezastosowania się ich do poleceń. Osoba taka jest zatem ostrzegana o konsekwencjach swojego niewłaściwego zachowania i ma możliwość jego zaniechania. Dopiero w sytuacji, gdy w/w działania funkcjonariuszy okażą się bezskuteczne, mogą oni użyć śpb. Od procedury tej można odstąpić jedynie w sytuacji bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia funkcjonariusza lub innej osoby. Podejmując decyzje o użyciu śpb funkcjonariusze kierują się zasadą użycia środka proporcjonalnego do stopnia zagrożenia oraz takiego jego doboru, który sprawi najmniejszą dolegliwość osobie, w stosunku do której zostanie użyty.

W trakcie użycia śpb funkcjonariusze obowiązani są zachować szczególną ostrożność oraz uwzględniać ich właściwości, które mogłyby stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia funkcjonariusza lub innej osoby.

Należy zgodzić się ze stwierdzeniem zawartym w zaleceniu, że czas użycia śpb powinien być jak najkrótszy, dlatego też w nowych uregulowaniach dotyczących środków

przymusu bezpośredniego² m.in. określono maksymalny czas użycia środka w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej (48 godzin).

Stałe monitorowanie tego zjawiska ukierunkowane jest w szczególności na ograniczenie przypadków konieczności użycia środków, jak również zminimalizowania czasu ich użycia. Obserwowany jest stały spadek liczby przypadków użycia śpb, i tak w 2011 r. odnotowano 1.557 takich przypadków, w 2012 r. – 1.012, natomiast w 2013 r. – 746.

Przepisy prawa określające sposób użycia środków przymusu, w tym ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, są precyzyjne i jasne, dlatego też nie ma potrzeby wydawania przez kierownictwo poszczególnych jednostek penitencjarnych dodatkowych pisemnych wytycznych - byłyby one jedynie powtórzeniem regulacji już obowiązujących.

Stosowane przez SW środki zostały zaprojektowane w taki sposób, aby zminimalizować dolegliwość dla osoby, względem której zostaną użyte. Każdy funkcjonariusz przechodzi przeszkolenie w zakresie użycia środków przymusu. Zagadnienia te są stałym elementem szkoleń prowadzonych w ośrodkach szkoleniowych SW oraz cyklicznych szkoleń wewnętrznych prowadzonych w jednostkach penitencjarnych.

Wszystkie przypadki użycia środków przymusu odnotowywane są w Centralnej Bazie Osób Pozbawionych Wolności Noe.NET. Informacje te zawierają następujące dane: czas i miejsce użycia środka, osoba podejmująca decyzję, środki przymusu, które zostały użyte, przyczynę użycia środka oraz krótki opis okoliczności użycia. Z systemu generowana jest również odpowiednia notatka, zgodnie z wymogami określonymi w ustawie.

- lekarz powinien być zawsze informowany o przypadku, gdy wobec osadzonego zastosowano środek przymusu mechanicznego (paragraf 105);

Przepisy polskiego prawa nie nakładają obowiązku informowania lekarza o każdym użyciu środków przymusu bezpośredniego. Konieczność taka pojawia się jednak zawsze w przypadku, gdy w wyniku użycia środka przymusu bezpośredniego nastąpiło zranienie lub inne widoczne objawy zagrażające życiu lub zdrowiu osoby, względem której użyto środków. Takie rozwiązanie w opinii SW zapewnia wystarczającą ochronę praw osadzonych.

² Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

- polskie władze powinny dokonać przeglądu stosowanej obecnie praktyki w zakresie przeprowadzania kontroli osobistych w Pawilonie F w Areszcie Śledczym w Warszawie – Grochowie w świetle uwag zamieszczonych w paragrafie 106 (paragraf 106);

Praktyka przeprowadzania kontroli osobistych we wskazanym Pawilonie została przeanalizowana i uznana za zgodną z przepisami. Kontrole przeprowadzane w AŚ w Warszawie – Grochowie realizowane przy opuszczaniu i powrocie do oddziału mieszkalnego są kontrolami pobieżnymi i polegają na powierzchownym sprawdzeniu odzieży, obuwia i przedmiotów posiadanych przez osadzonych. Kontrole te mają charakter prewencyjny, wykonywane są z poszanowaniem ludzkiej godności, przy zastosowaniu zasad humanitaryzmu i praworządności. W uzasadnionych przypadkach, podyktowanych względami porządku lub bezpieczeństwa, dokonuje się kontroli osobistych. Szczegółowe informacje na temat przeprowadzania kontroli osobistych zostały przedstawione w odpowiedzi na zalecenie z paragrafu 106 (w części „uwagi”).

- należy podjąć działania na rzecz zwiększenia liczby funkcjonariuszy personelu ochronnego zatrudnionych w Aresztach Śledczych w Lublinie i Warszawie - Grochowie (paragraf 107);

W opinii polskich władz obecna liczba funkcjonariuszy we wskazanych jednostkach jest odpowiednia. Przyjęta w SW liczba osadzonych przypadających na 1 funkcjonariusza w 2013 roku wynosiła 3,16. Wartość ta w 2013 roku w AŚ w Lublinie wynosiła 3,18, a w AŚ w Warszawie – Grochowie 3,81. Tym samym przyznana liczba etatów uwzględnia pojemność w ww. jednostkach i wskazuje na ustalenie właściwego limitu zatrudnienia.

- w Areszcie Śledczym w Lublinie należy zatrudnić dodatkowy kobiecy personel ochronny (paragraf 107);

W trakcie prowadzenia postępowań kwalifikacyjnych do pracy w AŚ w Lublinie podjęte zostaną starania, aby przyjąć do służby dodatkowy kobiecy personel ochronny.

- gumowe palki nie powinny być widoczne (jeśli ich noszenie przez funkcjonariuszy więziennych jest uznawane za konieczne) (paragraf 108);

Rząd przeanalizował zalecenie CPT, uznał jednakże, że zastosowanie się do niego nie jest możliwe ze względów bezpieczeństwa.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, o wyposażeniu funkcjonariusza pełniącego służbę w bezpośrednim kontakcie z osadzonym w śpb decyduje kierownik jednostki penitencjarnej, oceniając czynniki ryzyka, jakie mogą wystąpić w trakcie pełnienia służby. Celem wyposażenia funkcjonariusza w pałkę służbową jest jedynie zapewnienie mu poczucia bezpieczeństwa i możliwości obrony przed atakiem. By przede wszystkim ostatni z tych celów mógł być zrealizowany, niezbędne jest, by funkcjonariusz miał fizyczną możliwość użycia pałki natychmiast, gdy pojawi się taka konieczność. Dla zapewnienia jej pełnej dostępności, a także ze względu na jej wielkość, pałkę mocuje się do pasa głównego – niemożliwe jest więc noszenie pałki tak, by były niewidoczne.

- należy podjąć działania na rzecz ustanowienia systemu, na podstawie którego każda jednostka penitencjarna byłaby często wizytowana przez niezależny organ uprawniony do nadzorowania jednostek penitencjarnych i do otrzymywania skarg od osadzonych dotyczących ich traktowania w tych jednostkach (paragraf 109).

W Polsce istnieje szereg mechanizmów niezależnej kontroli ZK i AŚ.

A. Jednostki penitencjarne są kontrolowane przede wszystkim przez sędziów penitencjarnych w ramach nadzoru penitencjarnego. Sędzia, wykonując zadania z zakresu takiego nadzoru, ma szerokie uprawnienia, które obejmują m.in. wizytowanie ZK i AŚ, prawo swobodnego dostępu do miejsc pozbawienia wolności, przeprowadzania rozmów z osobami pozbawionymi wolności podczas nieobecności innych osób oraz badania ich wniosków, skarg i prośb. Ponadto, organ wykonujący karę lub środek izolacyjny jest zobowiązany informować takiego sędziego o podejmowanych przez siebie decyzjach, np. o zatrzymaniu korespondencji czy kontrolowaniu rozmów telefonicznych. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości po stronie w/w organów sędzia penitencjarny wydaje zalecenia w celu ich eliminacji. Uprawnienia sędziego penitencjarnego w kontekście reżimu „N” – patrz odpowiedź na zalecenie z paragrafu 48. Przyznane sędziom penitencjarnym uprawnienia pozwalają na bieżące i niezależne kontrolowanie funkcjonowania jednostek penitencjarnych.

B. W związku z faktem, że Polska jest stroną OPCAT, wszystkie jednostki penitencjarne w Polsce mogą być wizytowane przez SPT. Polska zagwarantuje członkom delegacji SPT możliwość korzystania ze wszystkich uprawnień przewidzianych w OPCAT.

C. Niezależne kontrole jednostek penitencjarnych dokonywane są także przez Krajowy Mechanizm Prewencji, którego rolę w Polsce pełni wydzielona komórka Biura (RPO). KMP w praktyce korzysta z uprawnień przewidzianych w OPCAT, w szczególności swobodnego dostępu do miejsc zatrzymań, do dokumentacji oraz do swobodnego kontaktu z osobami pozbawionymi wolności bez udziału innych osób. RPO może otrzymywać skargi osób pozbawionych wolności i podejmować w związku z nimi określone działania (np. przekazać informacje zawarte w skardze do prokuratury, wystąpić do Sądu Najwyższego ze skargą kasacyjną w danej sprawie bądź wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie konstytucyjności konkretnych przepisów dotyczących osób osadzonych).

D. Ważnym aspektem kontroli zewnętrznej jest tzw. kontrola społeczna. Zgodnie z k.k.w, w wykonywaniu m.in. kar związanych z pozbawieniem wolności, mogą uczestniczyć przedstawiciele organizacji pozarządowych, których celem jest pomoc skazanym i ich rodzinom albo koordynowanie współdziałania społeczeństwa z ZK i AŚ. Osoby takie mogą m.in. świadczyć pomoc prawną i medyczną skazanym i ich rodzinom, utrzymywać kontakty ze skazanymi, a także realizować zadania wynikające z programów resocjalizacyjnych przez prowadzenie np. działalności społecznej, kulturalnej lub oświatowej. Bardzo aktywnie działającą w zakresie wizytowania jednostek penitencjarnych organizacją pozarządową jest np. Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

D. Jednostki penitencjarne są także regularnie kontrolowane przez podmioty wyspecjalizowane, np. Państwową Inspekcję Sanitarną, Państwową Inspekcję Pracy (obie instytucje mogą przyjmować i rozpatrywać skargi), a także Urząd Dozoru Technicznego.

E. Ponadto, korespondencja osadzonych, w tym dotycząca skarg, z krajowymi i międzynarodowymi organami ochrony praw człowieka nie podlega cenzurze.

Reasumując, wielość form podejmowanych działań i charakter podmiotów je wykonujących pozwala na stwierdzenie, że mechanizm kontroli zewnętrznej jednostek penitencjarnych funkcjonuje w sposób prawidłowy.

uwagi

- zachęca się polskie władze do rozważenia wprowadzenia systemu rezerwacji na potrzeby widzeń (co najmniej dla osadzonych skazanych) we wszystkich jednostkach penitencjarnych, w celu uniknięcia długich kolejek na zewnątrz jednostki (paragraf 96);

Polskie władze przeanalizowały zalecenie CPT. Uznały jednak, że wprowadzenie sugerowanych w nim rozwiązań nie byłoby zasadne.

Obecnie Dyrektor ZK określa w porządku wewnętrznym dni, godziny, miejsce i porządek przeprowadzania widzeń. Widzenia realizowane są zgodnie z wymogami określonymi w k.k.w. Biorąc pod uwagę różną specyfikę jednostek, wprowadzenie systemu rezerwacji widzeń mogłoby zakłócić kontakt osadzonych z osobami bliskimi. Dotyczy to szczególnie osadzonych nowo przyjętych oraz przetransportowanych z innych jednostek. Rezerwacja wymagałoby zaplanowania i rozłożenia na poszczególne dni widzeń dla określonych osadzonych, trudno byłoby zatem bezkolizyjnie udzielić widzenia skazanemu, który chciałby uzyskać widzenie tuż po przyjęciu do jednostki.

- zachęca się polskie władze do dokonania przeglądu podejścia do kontroli osobistych osób odwiedzających osadzonych w Areszcie Śledczym w Lublinie. Jeśli istnieją poważne obawy co do bezpieczeństwa (oparte na szczegółowych informacjach) związane z konkretnym odwiedzającym, powinno się zorganizować odbycie widzenia w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą lub pod nadzorem zamiast przeprowadzać kontrolę osobistą odwiedzającego (paragraf 106);

Przeprowadzona w związku z zaleceniem CPT analiza praktyki stosowania kontroli osobistej w Areszcie Śledczym w Lublinie wykazała, że jest ona zgodna z przepisami prawa, a całkowite odstępstwo od niej mogłoby spowodować zagrożenie bezpieczeństwa.

Zasady i procedury dokonywania kontroli osobistej osadzonych i innych osób w ZK i AŚ uregulowane są w m.in. w k.k.w. oraz rozporządzeniu Rady Ministrów³. Zgodnie z nimi kontrola osobista polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego lub inne osoby. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia funkcjonariusze SW każdorazowo przeprowadzają w osobnym pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci. Kontroli takiej dokonują osoby tej samej płci.

Przeprowadzane kontrole muszą mieć niejednokrotnie charakter prewencyjny, zawsze jednak wykonuje się je z poszanowaniem ludzkiej godności, stosując zasadę humanitaryzmu i praworządności. Kontrolę przeprowadza się w celu ewentualnego odnalezienia przedmiotów niebezpiecznych i niedozwolonych oraz udaremnienia ucieczki albo w innych uzasadnionych

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu działania funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych.

przypadkach. Odstąpienie od tych zasad stwarzałoby realne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, funkcjonariuszy lub przebywających w niej osadzonych.

Decyzję o przeprowadzeniu kontroli osobistej osoby innej niż osadzony podejmuje kierownik jednostki. Z czynności tych sporządzany jest protokół zawierający wszystkie istotne informacje dotyczące przeprowadzonej kontroli, w tym również przyczynę jej przeprowadzenia. Ponadto funkcjonariusze są zobowiązani do poinformowania osoby, względem której dokonano czynności kontrolnych, o przysługującym jej prawie do złożenia zażalenia na sposób przeprowadzenia tych czynności do sądu.

Analiza przeprowadzonych w 2013 r. kontroli osobistych osób odwiedzających osadzonych w AŚ w Lublinie wskazuje, że na 36 kontroli w 11 przypadkach ujawniono przedmioty niebezpieczne lub niedozwolone, natomiast w 2 przypadkach osoby odwiedzające połknęły przenoszone przedmioty. Należy zaznaczyć, że kontroli poddawane były osoby wybrane w oparciu o wyniki prowadzonych czynności profilaktycznych, lecz także niekiedy osoby wybrane losowo w celu zwrócenia ich uwagi na to, że zakaz wnoszenia określonych przedmiotów będzie skutecznie egzekwowany).

- zachęca się polskie władze, by stopniowo odchodziły od praktyki noszenia przez personel ochronny palek gumowych w miejscach, gdzie przebywają osoby pozbawione wolności. (paragraf 108);

Informacje dot. powyższej kwestii zostały przedstawione w odpowiedzi na zalecenie z paragrafu 108.

wnioski o informacje

- stanowisko polskich władz odnośnie do skarg otrzymanych od kilku osadzonych skazanych dotyczących tego, że nie mogli spotkać się ze swoimi bliskimi krewnymi (matką, bratem itd.), którzy byli również skazani i pozbawieni wolności, ale przebywali w innej części tej samej jednostki (albo w innym zakładzie karnym) (paragraf 97);

Członkowie rodziny lub osoby bliskie odbywające karę pozbawienia wolności w tym samym ZK mogą utrzymywać ze sobą kontakt zgodnie z zasadami dotyczącymi widzeń określonymi w k.k.w., po uprzednim wpisaniu na kartę ewidencji widzeń, w dni, w których udzielane są widzenia w danej jednostce. W sytuacji, gdy członkowie rodziny lub osoby bliskie dla skazanego odbywają karę pozbawienia wolności w innej jednostce penitencjarnej

tego samego typu, istnieje możliwość przetransportowania członków rodziny lub osoby bliskiej do takiej jednostki. Wszystkie przypadki takich próśb są indywidualnie rozpatrywane przez SW i jeżeli zachodzą wyżej wspomniane warunki formalne, zasadą jest ich pozytywne rozstrzygnięcie.